

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

"Τα Ελληνοτουρκικά θέματα και οι προσφυγικές
κρίσεις: Από τη Συμφωνία του Ελσίνκι έως την
Κρίση της Συρίας."

Ευσταθία Γιαννιά

Κόρινθος, Νοέμβριος 2017

University of Peloponnese
Faculty of Social and International Sciences
Department of Political Science and International
Relations

Master Program in
«Governance and Public Policies»

“Greek-Turkish issues and refugee crises: From the
Helsinki Agreement to the Syrian crisis.”

Efstathia Giannia

Corinth, November 2017

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....

(Υπογραφή)

Ευχαριστίες

Για την ολοκλήρωση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, επιστέγασμα του οποίου αποτελεί η συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, οι ευχαριστίες για πνευματική στήριξη και συμπαράσταση είναι πολλές.

Πηγή έμπνευσης αποτέλεσε η κ. Κωνσταντίνα Μπότσιου καθηγήτρια Σύγχρονης Ιστορίας και Διεθνούς Πολιτικής, η οποία, με την επιστημονική της κατάρτιση και τις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες παραδόσεις των μαθημάτων της, μου μετέδωσε την αγάπη για το διδακτικό της αντικείμενο και ενδυνάμωσε το ενδιαφέρον μου για τις Ελληνο-τουρκικές σχέσεις, σε κάθε πτυχή που τις χαρακτηρίζει. Την ευχαριστώ θερμά, καθώς και για την πολύτιμη συνδρομή και στήριξή της κατά την εκπόνηση της εργασίας.

Οφείλω επίσης να ευχαριστήσω όλους τους διδάσκοντες καθηγητές μου, κ.κ Βασιλική Λαλαγιάννη, Αστέριο Χουλιάρα, Νικήτα-Σπύρο Κουτσούκη, Χαράλαμπο Τσιλιώτη, Ευστάθιο Φακιολά, Σωτήρη Βανδώρο, Σύφη Πλυμάκη, Ευγενία Βαθάκου, Σωτήρη Πετρόπουλο, οι οποίοι, με τις γνώσεις και τους προβληματισμούς τους, ο καθένας ξεχωριστά στο επιστημονικό του αντικείμενο, συνέβαλαν καθοριστικά στη διεύρυνση των ενδιαφερόντων μου διεπιστημονικά, σε διαφορετικά γνωστικά πεδία.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου, το σύζυγό μου Βασίλη Γιαννόπουλο και τα παιδιά μας Αριστοτέλη και Κωνσταντίνα για την αμέριστη συμπαράστασή τους.

"Τα Ελληνοτουρκικά θέματα και οι προσφυγικές κρίσεις: Από τη Συμφωνία του Ελσίνκι έως την Κρίση της Συρίας."

Σημαντικοί Όροι: Ελληνοτουρκικά, Μεταναστευτικό-προσφυγικό ζήτημα, πρόσφυγας, μετανάστης, διεθνής προστασία, ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας προσφύγων, άσυλο, σύγχρονες προκλήσεις, Συνθήκη/Ζώνη Σένγκεν, Κανονισμός Δουβλίνου III.

Περίληψη

Η χρονική περίοδος ανάμεσα στις δύο συνθήκες, της Λωζάννης (1923) και του Ελσίνκι (1999), είναι εξαιρετικά σημαντική για την Ελλάδα. Η ιστορική ανασκόπηση στο μεσοδιάστημα τους, ξεδιπλώνει ένα ευρύ φάσμα διακυμάνσεων στις σχέσεις των δύο χωρών. Από την διευθέτηση των ορίων και την βίαιη επίλυση των εκκρεμοτήτων μεταξύ των δύο χωρών που σηματοδότησε η συνθήκη της Λωζάννης, στην ειρηνική συνύπαρξη έως το δεύτερο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα. Η αντίδρομη πορεία που επακολούθησε, απότοκος της εισβολής της Τουρκίας στην Κύπρο και της *de facto* διχοτόμησής της, ολοκληρώθηκε με τις κρίσεις του Ιουλίου 1976 (Σισμίκ-1), του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996. Τη φωτεινή περίοδο αισιοδοξίας που δημιούργησε η Συμφωνία του Ελσίνκι, για τη σταθερότερη σε ευρωπαϊκό πλαίσιο συνεργασία, αντικατέστησε ο μακρύς κατάλογος των εκκρεμών ζητημάτων που θέτει ο τουρκικός αναθεωρητισμός.

Δίπλα σ' αυτά τα ζητήματα από την αρχή του 21^{ου} αιώνα, το μεταναστευτικό- προσφυγικό εξελίσσεται στο νέο διμερές πρόβλημα, η νέα χρυσή ευκαιρία στη νέο-οθωμανική επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, η οποία το χρησιμοποιεί συντεταγμένα ως μοχλό πίεσης επί της Ελλάδας και διπλωματικής της αναβάθμισης απέναντι στην ΕΕ. Ο κλιμακούμενος ωστόσο πόλεμος στη Συρία, σε συνέργεια με τους παράγοντες που εμφιλοχώρησαν το 2015, μετέτρεψαν το πρόβλημα σε κρίση με ανεξέλεγκτες διαστάσεις συνολικά για την ΕΕ. Υπό το φως αυτής της κρίσης, κατεδείχθη αδιαμφισβήτητα ότι κανένα εθνικό κράτος του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος δεν έχει τη δυνατότητα μεμονωμένης διαχείρισης των κρίσεων, παρά μόνο με την αρραγή συνεργασία των κρατών μελών της ΕΕ και την περισσότερη Ευρωπαϊκή ενοποίηση.

“Greek-Turkish issues and refugee crises: From the Helsinki Agreement to the Syrian crisis.”

Keywords: Greek-Turkish, Migration-refugee issue, refugee, immigrant, international protection, European refugee protection framework, asylum, modern challenges, Schengen Agreement/ Schengen Area, Dublin III Regulation.

Abstract

The time period between the two Treaty, of Lausanne (1923) and the Helsinki Agreement (1999), is extremely important for Greece. In the meantime a wide range of fluctuations in the two countries' relations unfolded. They ranged from the settlement of the limits and the violent solution of the pending issues between the two countries that marked the Treaty of Lausanne, to rapprochement in the latter quarter of the 20th century. A reverse course followed Turkey's invasion of Cyprus and its de facto partition concluded in the crises of July 1976 (Sismik-1), March 1987, and Imia in January 1996. The bright period of optimism launched by the Helsinki Agreement, for a more stable European cooperation, seemed initially to replace, the long list of outstanding issues raised by the Turkish revisionism.

Apart from these issues since the beginning of the 21st century, immigration-refugee evolves into the new bilateral problem, the new golden opportunity in Turkey's neo-Ottoman expansive policy, which uses it to pressure on Greece and its diplomatic upgrading to the EU. However, the escalating war in Syria, together with the factors that emerged in 2015, transformed the problem into a crisis with uncontrollable overall dimensions for the EU. In the light of this crisis, it has undoubtedly been shown that no nation-state of the European environment has the possibility of an individual crisis management, unless it acts in cooperation with the rest EU member-states within the framework of European integration.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες

Περίληψη

Abstract

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Σύντομη ανασκόπηση των Ελληνο-τουρκικών σχέσεων (1923-1999)

1.1 Εισαγωγή.....	3
1.2 Το Ζήτημα της Δυτικής Θράκης.....	4
1.3 Το Κυπριακό Ζήτημα.....	7
1.4 Η Διαμάχη στο Αιγαίο.....	8
1.5 Η Συμφωνία του Ελσίνκι.....	11
1.6 Ανακεφαλαίωση.....	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα και το νομικό καθεστώς διαχείρισής του, σε Ελλάδα και ΕΕ

2.1 Εισαγωγή.....	14
2.2 Ο νομικός προσδιορισμός των εννοιών πρόσφυγας και μετανάστης.....	14
2.3 Το νομικό καθεστώς προστασίας των προσφύγων διεθνώς και στην ΕΕ.....	16
2.4 Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των προσφύγων-άσυλο.....	18
2.5 Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας.....	19

2.6 Ανακεφαλαίωση.....	21
------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Το διμερές πρόβλημα της προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης Ελλάδας-Τουρκίας (2001-2017)

3.1 Εισαγωγή.....	23
3.2 Τα αίτια της προσφυγικής κρίσης του 2015.....	24
3.3 Η πολιτική της Τουρκίας.....	25
3.4 Ο χειρισμός της Ελληνικής πλευράς.....	27
3.5 Ανακεφαλαίωση.....	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η επίδραση της συριακής κρίσης στην αύξηση των προσφυγικών ροών προς την ΕΕ το 2015 και η εξέλιξή της.

4.1 Εισαγωγή.....	32
4.2 Η κρίση στη Συρία.....	32
4.3 Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας.....	36
4.4 Η εξέλιξη της προσφυγικής κρίσης σε τριπλό πλαίσιο ΕΕ-Ελλάδας-Τουρκίας.....	44
4.5 Ανακεφαλαίωση.....	46

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	47
------------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	50
-------------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52
--------------------------	-----------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό της, μέσα από τη συνοπτική ανασκόπηση των ιστορικών γεγονότων ανάμεσα σε δύο ιστορικής σημασίας Συνθήκες, της Λωζάννης το 1923 και του Ελσίνκι το 1999, να σκιαγραφήσει τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις στα μείζονος σημασίας θέματα. Παράλληλα να αναδείξει, πως, το προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα εξελίσσεται από την αρχή του νέου αιώνα, σε νέο σημείο τριβής ανάμεσα στις δύο χώρες και πως η προσφυγική κρίση του 2015 με αφορμή την κλιμάκωση του πολέμου στη Συρία, εξέλιξε το διμερές πρόβλημα σε κρίση στο πλαίσιο των τριών δρώντων, Ελλάδα, Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας.

Υπό το πρίσμα αυτό, στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται μία σύντομη ιστορική αναδρομή των ελληνοτουρκικών σχέσεων, από τη Συνθήκη της Λωζάννης μέχρι την Συμφωνία του Ελσίνκι, με την οποία η Τουρκία αναγνωρίστηκε ως "υπό ένταξη χώρα" στην ΕΕ. Το κεφάλαιο εστιάζει στις σχέσεις των δύο χωρών, όπως διαμορφώθηκαν στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στις δύο ιστορικές συνθήκες, και, με αφετηρία το Κυπριακό, οδηγήθηκαν σε μια κλιμάκωση συνεχόμενων εντάσεων, διεκδικήσεων και προκλήσεων, που διαρκώς αναβιώνουν με υπαιτιότητα της Άγκυρας, επικεντρωμένων στην αναθεώρηση του νομικού καθεστώτος (*status quo*) της Ελλάδας στο Αιγαίο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στο μεταναστευτικό-προσφυγικό πρόβλημα το οποίο στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, κατέληξε να απασχολεί έντονα τη χώρα μας. Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η προσέγγιση των βασικών όρων «πρόσφυγας» και «μετανάστης» με στόχο την πληρέστερη κατανόηση των εννοιών και τη διαφορετική νομική μεταχείρισή τους που συνεπάγεται η διάκρισή τους με βάση το διεθνές δίκαιο, το νομικό καθεστώς της προστασίας των προσφύγων σε διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο και της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Το τρίτο κεφάλαιο, είναι αφιερωμένο στο διμερές πρόβλημα της προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης Ελλάδας-Τουρκίας από το 2001 και εντεύθεν. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται οι παράγοντες που συνέδραμαν το 2015 στην εξέλιξη του αρχικά διμερούς προβλήματος, σε ακραία προσφυγική κρίση

συνολικά για την ΕΕ και επιχειρείται η ψηλάφηση του τρόπου με τον οποίο η Τουρκία χρησιμοποιεί τις μεταναστευτικές-προσφυγικές ροές, ως μοχλό πίεσης επί της Ελλάδας και διπλωματικής της αναβάθμισης έναντι της ΕΕ.

Το τέταρτο κεφάλαιο, πραγματεύεται αυτοτελώς τη συριακή κρίση καθώς η συμβολή της στη διόγκωση του προσφυγικού το 2015 υπήρξε καθοριστική στην κινητοποίηση της ΕΕ, η οποία υπό το βάρος του προβλήματος το οποίο κλυδώνισε το ευρωπαϊκό οικοδόμημα με τις μονομερείς ενέργειες κρατών μελών, προέβη στη σύναψη της Δήλωσης με την Τουρκία. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται και η εξέλιξη της κρίσης μεταξύ Ελλάδας, Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας, καθώς η τελευταία αποτελεί υποψήφια προς ένταξη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σκοπιμότητα των ανωτέρω, είναι η ανάδειξη της αναγκαιότητας της αρραγούς συνεργασίας μεταξύ των Κ-Μ της ΕΕ, καθώς η προσφυγική κρίση όπως άλλωστε και κάθε κρίση στους κόλπους της Ευρωζώνης, δεν αντιμετωπίζεται με επιστροφή στο παρελθόν και μεμονωμένη διαχείριση από τα εθνικά κράτη, αλλά με τη φυγή στο μέλλον η οποία προκύπτει από την περισσότερη εμβάθυνση των σχέσεων και την Ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Η μεθοδολογία ανάπτυξης των ανωτέρω, ερείδεται σε πρωτογενή βιβλιογραφία και βιβλιογραφική ανασκόπηση (ελληνική και ξενόγλωσση, περιοδικά), στη χρήση διαδικτυακών τόπων και ιστοσελίδων, όπως επίσης σε άρθρα δημοσιευμένα στον ημερήσιο τύπο και σε ιστοσελίδες επίσημων φορέων όπως του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας, του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ (1923-1999)

1.1.Εισαγωγή

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις διαχρονικά, χαρακτηρίζονται από φάσεις έντονης αβεβαιότητας και ρευστότητας, αλλά και φωτεινές χαραμάδες αισιοδοξίας,¹ μια διαρκής διαπάλη διαμόρφωσης ισορροπιών, ισχύος, συμφερόντων και περιόδων συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Θεμέλιος λίθος για τη διαμόρφωση των εθνικών κρατών της Ελλάδας και της Τουρκίας, του καθορισμού των συνόρων τους και της κατά το δυνατόν εθνικής ομογενοποίησης των πληθυσμών τους, αποτέλεσε η Συνθήκη της Λωζάννης το 1923.² Με την υπογραφή της και τη συνακόλουθη υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, σφράγισε και τυπικά ένας αιώνας πολεμικών συγκρούσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας (διαδόχου κράτους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας), με κορυφαία τραγική στιγμή στη διάρκεια της αιώνιας αντιπαλότητας τη Μικρασιατική Καταστροφή, η οποία επισφραγίστηκε με την εκρίζωση των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης από τις προαιώνιες εστίες τους.³

Έκτοτε οι δύο χώρες, για περίπου ένα τέταρτο του αιώνα ανέπτυξαν ειρηνικές σχέσεις, στηριγμένες στο «Σύμφωνο Φιλίας» που συνομολογήθηκε στην Άγκυρα το 1930, μεταξύ του Βενιζέλου και του Ισμέτ Πασά.⁴ Από τη δεκαετία

¹ Καζάκος Π., (2001), «Υψηλή Πολιτική» και *Εσωτερικοί Παράγοντες στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, στο συλλογικό, Καζάκος Π., Λιαργκόβας Π., Μαριάς Ν., Μπότσιου Κ., Πολυχρονάκη Κ., *Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Τουρκίας*, Αθήνα, Σιδέρης, σελ.,7-22 &249-276, εδώ σελ.7.

² Συρίγος Α.,(2015), *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Αθήνα, Πατάκης, σελ. 68, Η Συνθήκη της Λωζάννης, κυρίως έχει βαρύνουσα αξία και αποτελεί σημείο αναφοράς στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, καθώς καθορίζει με τρόπο τελεσίδικο τα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών, τόσο τα χερσαία (άρθρο 2), το εδαφικό καθεστώς των νησιών του Αιγαίου (άρθρα 12 και 15), αλλά και περιοριστικά τα όρια της Τουρκίας στο Αιγαίο (άρθρα 12 και 16).

³ Spyridon Plakoudas: “*The Greek Doctrine of Extended Deterrence and the Imia/Kardak Crisis in 1996*” in Beatrice D. Heuser (ed.): *Military Exercises and War, ed.*, Reading: Reading University Press, forthcoming 2017.

⁴ Συρίγος, ό.π, σελ., 79-80.

του 1950 ωστόσο με άξονα το Κυπριακό, οι σχέσεις των δύο χωρών ακροβάτησαν συχνά στο χείλος της ένοπλης σύγκρουσης, από το θερμό καλοκαίρι του 1974 με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και τη *de facto* διχοτόμησή της, στις κρίσεις του Ιουλίου 1976 (Σισμίκ-1), του Μαρτίου 1987⁵ και των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996, με αφορμή τις αβάσιμες και αντίθετες με το Διεθνές Δίκαιο διεκδικήσεις της Τουρκίας. Η Συμφωνία του Ελσίνκι, άνοιξε το δρόμο για μια σταθερότερη προσέγγιση σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, αντικαθιστώντας ουσιαστικά τις μέχρι τότε διμερείς πρωτοβουλίες στο «Πνεύμα του Νταβός» (από το 1988).

1.2. Το Ζήτημα της Δυτικής Θράκης

Η παρουσία της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη είναι αποτέλεσμα των ρυθμίσεων του Πρωτοκόλλου Ανταλλαγής Πληθυσμών που ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λωζάννης (30 Ιανουαρίου 1923),⁶ μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας και προέβλεπε την υποχρεωτική ανταλλαγή των ελληνικών και τούρκικων πληθυσμών ανάμεσα στις δύο χώρες.⁷ Με βάση τη συναφθείσα συμφωνία, από την ανταλλαγή εξαιρούνταν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης σε αντιστάθμισμα για την εξαίρεση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου.⁸ Βάση της επιγενόμενης ανταλλαγής, αποτέλεσε το θρησκευτικό κριτήριο που εν πολλοίς αντιστοιχούσε σε εθνική ταυτότητα με το οθωμανικό σύστημα των μιλλέτ. Ανταλλάξιμοι κρίθηκαν

⁵ Μπότσιου Κ., (2001), *Οι Ελληνο-Τουρκικές Σχέσεις*, στο συλλογικό Καζάκος Π., Λιαργκόβας Π., Μαριάς Ν., Μπότσιου Κ., Πολυχρονάκη Κ., *Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Τουρκίας*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, σελ 157-159, Απόπειρα εκ μέρους της Τουρκίας να πραγματοποιήσει έρευνες σε υποθαλάσσια περιοχή του Αιγαίου, στην ελληνική υφαλοκρηπίδα, μια ένταση που ωστόσο εκτονώθηκε. Ένα χρόνο αργότερα το 1988, η συνάντηση των δύο πρωθυπουργών Παπανδρέου και Οζάλ στο Νταβός της Ελβετίας, μείωσε την κρίση και σηματοδότησε εκατέρωθεν την προσπάθεια εκτόνωσης της.

⁶ Συρίγος, ό.π, σελ. 50-51, Το τελικό κείμενο της Συνθήκης της Λωζάννης που υπεγράφη στις 24/7/1923, περιείχε εκτός της καθεαυτής συνθήκης περί ειρήνης και δέκα επτά συμβάσεις, πρωτόκολλα και δηλώσεις. Το βασικό κείμενο του διακανονισμού της Λωζάννης περιείχε 143 άρθρα χωρισμένα σε πέντε μέρη. Στο πρώτο μέρος (άρθρα 1-45) περιλαμβάνονται ο καθορισμός των συνόρων της Τουρκίας με τις γειτονικές της χώρες, θέματα ιθαγένειας, η προστασία των μη μουσουλμανικών πληθυσμών της Τουρκίας και των μουσουλμανικών πληθυσμών της Ελλάδας. Η Συμφωνία για την ανταλλαγή των πληθυσμών είχε προηγηθεί τον Ιανουάριο του 1923.

⁷ Μαυρογορδάτος Γ., (2017), *Μετά το 1922 η παράταση του διχασμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, σελ.128-134.

⁸ Στυλιανίδης Ε., (2016), *Θράκη: Το επόμενο βήμα* Αθήνα, εκδ. Μίνωας, σελ. 20.

ελληνορθόδοξοι χριστιανοί από την πλευρά της Τουρκίας και μουσουλμάνοι από την πλευρά της Ελλάδας.

Έως τη δεκαετία του 1950, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις τελούσαν υπό το πρίσμα του «Συμφώνου Φιλίας».⁹ Έκτοτε, με άξονα το κυπριακό, οι σχέσεις των δύο χωρών εισήλθαν σε φάση παρατεταμένης περιδίνησης και μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το μειονοτικό δεν αποτελούσε προτεραιότητα. Άλλωστε, λίγο πριν την εισβολή στην Κύπρο το 1974, η Τουρκία είχε ήδη στρέψει το ενδιαφέρον της στο Αιγαίο.

Την αλλαγή στη στάση της Τουρκίας και την αναζωογόνηση του ενδιαφέροντός της, σηματοδότησε η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και η πολυδιάσπασή της σε μικρότερα εθνικά κράτη. Απαλλαγμένη από το άγχος της Σοβιετικής απειλής την οποία αισθανόταν κατά μήκος των κοινών συνόρων, ακολούθησε μια έντονα επεκτατική πολιτική στους Τουρκόφωνους λαούς που προέκυψαν από την διάλυση του σοσιαλιστικού συστήματος, αλλά και στους Βαλκάνιους με ισλαμικό υπόβαθρο. Οραματιστής και εκφραστής του νέο-οθωμανισμού, υπήρξε ο Τουργκούτ Οζάλ¹⁰ ο οποίος επεδίωκε με την πολιτική του την οικονομική και πολιτισμική ηγεμονία της Τουρκίας στους λαούς αυτούς και την ανάδειξή της σε περιφερειακή δύναμη.

Με διαφορετικό ιδεολογικοπολιτικό στίγμα από αυτό του Τουργκούτ Οζάλ συνεχίστηκε η νέο-οθωμανική επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, με την ανάδειξη του Ρετζέπ Ταϊγίπ Ερντογάν στη θέση του πρωθυπουργού. Ο νέος πρωθυπουργός, θεωρούσε ότι η Τουρκία εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, του πληθυσμού της και ιδιαιτέρως του ένδοξου ιστορικού οθωμανικού παρελθόντος της, είχε τη δυνατότητα να διαδραματίσει κυριαρχικό ρόλο με παγκόσμια στρατηγική σημασία.¹¹ Τα Βαλκάνια, ο Εύξεινος Πόντος, ο Καύκασος, η Κασπία, η κεντρική

⁹ Γεωργής Γ., Κυριακίδης Χ., Χααλάμπους Χ., (2017), *Λωζάννη 1923 διαχρονικές προσεγγίσεις και εκτιμήσεις*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, σελ.228.

¹⁰ Συρίγος, ό.π, σελ. 404-405, Ο Τουργκούτ Οζάλ, πρωθυπουργός και Πρόεδρος της Τουρκίας από το 1983-1993. Η εξωτερική του πολιτική ήταν προσηλωμένη στην ενσωμάτωση στη Δύση και επικεντρωμένη στους Τουρκόφωνους λαούς της κεντρικής Ασίας για τους οποίους επεδίωκε την καθοδήγηση των φτωχών χωρών τους προς την ελεύθερη οικονομία, με σκοπό την οικονομική και πολιτισμική τους ηγεμονία.

¹¹ Ο νέο-οθωμανισμός του Ρετζέπ Ταϊγίπ Ερντογάν τον οποίο μοιράζεται από κοινού με τον Αχμέτ Νταβούτογλου, (στρατηγικό του σύμβουλο σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, Υπουργό Εξωτερικών και μετέπειτα Πρωθυπουργό της Τουρκίας), αποτυπώνεται στο βιβλίο του δευτέρου, Αχμέτ Νταβούτογλου, (2010), *Το Στρατηγικό Βάθος, Η διεθνής θέση της Τουρκίας* σελ., 48-77. Η ιδέα του νέο-οθωμανισμού διατρέχει όλο το βιβλίο.

Ασία, η Μέση Ανατολή, ο Περσικός Κόλπος, η Ανατολική Μεσόγειος, η βόρεια Αφρική και τμήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν οι περιοχές στις οποίες επιχειρεί να αναπτύξει τον μεγαλοϊδεατισμό του.¹²

Στο βωμό της προωθούμενης πολιτικής του θυσιάζονται τα εθνοτικά χαρακτηριστικά των περιοχών και η εθνική ταυτότητα των λαών τους, αρκεί το μουσουλμανικό θρήσκευμα και το προηγούμενο των περιοχών ως τμήματα της οθωμανικής αυτοκρατορίας.¹³ Σε αυτή τη βάση, πυλώνες της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στα Βαλκάνια αποτελούν η Αλβανία και η Βοσνία, αν και οι λαοί τους δεν έχουν συγγενικά εθνοτικά χαρακτηριστικά με τους Τούρκους.¹⁴

Υπό τον ίδιο σχεδιασμό επιχειρείται και η προσέγγιση της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης, η οποία συναποτελείται από τρεις διαφορετικές, διακριτές εθνοτικές ομάδες, τους Τουρκογενείς, τους Πομάκους και τους Ρομά, κάθε μία με τη δική της γλώσσα και τα δικά της ξεχωριστά πολιτισμικά γνωρίσματα. Στη διευκόλυνση της προσέγγισης καταγράφονται η άμεση γειτνίαση, το γεγονός ότι οι σχέσεις των μελών της εξακολουθούν να διέπονται από το ιδιότυπο καθεστώς των μιλλέτ, την οργάνωση δηλαδή με βάση το θρήσκευμα και ότι η πλειοψηφία των μελών της μειονότητας είναι Τουρκόφωνοι. Στη βήμα-βήμα προσέγγιση της μουσουλμανικής μειονότητας από την Τουρκία, πιστώνεται και η επιλογή πολλών συνεργατών του Ερντογάν από τη Θράκη, η επιχειρούμενη οικονομική διείσδυση στην περιοχή, οι υποτροφίες για σπουδές στην Τουρκία και ο έλεγχος επί των ιμάμηδων.¹⁵

Από την πλευρά της, η ελληνική πολιτεία μέσα από μια σειρά αδέξιων χειρισμών, δεν κατάφερε να περιφρουρήσει την ελληνική μειονότητα στην Τουρκία και τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης, προσφέροντας στη δεύτερη περίπτωση τη δυνατότητα στους εθνικιστικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς της Άγκυρας να παρεμβαίνουν, αλλοιώνοντας στην ουσία την πολιτισμική εξέλιξη της μειονότητας. Η απουσία ολοκληρωμένης και στιβαρής

¹² Συρίγος, ό.π, σελ. 604.

¹³ Θ. Βαρβιτσιώτης, Δ. Καιρίδης και R .L. Pfaltzgraff, (1997),επ., *Ασφάλεια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και Ελληνο-Αμερικανικές Σχέσεις*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, σελ. 219-220.

¹⁴ Συρίγος ό.π, σελ. 612-613.

¹⁵ Τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από συνέντευξη που παραχώρησε ο Α. Συρίγος, στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, 7.08.2017 με θέμα , *Τουρκία: Η Συνθήκη της Λωζάννης, το Αιγαίο και οι Κούρδοι – Ανάλυση*, στο www.onalert.gr/stories/tourkia-h-synthiki-ths-lozannis-to-aigaio-kai-oi-kourdoi-analysh/58458 ,[1/11/17]

μειονοτικής πολιτικής για την συστηματική αναβάθμιση της μουσουλμανικής μειονότητας σε εκπαιδευτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο, επέτρεψαν τη δημιουργία συνθηκών περιχαράκωσης και απομονωτισμού της, που προσπαθεί να εκμεταλλευθεί η τουρκική πλευρά.¹⁶

1.3. Το Κυπριακό Ζήτημα

Αν και τυπικά το Κυπριακό δεν αποτελεί διμερές ζήτημα, εξακολουθεί να ορίζει καθοριστικά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και η αδυναμία επίλυσής του φορτίζει αρνητικά το περιβάλλον ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή. Τη σταθερότητα του «ιστορικού συμβιβασμού», ήρθε το 1950 να διαταράξει το Κυπριακό ζήτημα, εξ' αφορμής της επιθυμίας των Ελληνοκυπρίων για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα¹⁷ και της μειοψηφούσας Τουρκοκυπριακής κοινότητας που επεδίωκε τη διχοτόμηση. Μια διαμάχη που έβαλε τα θεμέλια της μακρόσυρτης κρίσης¹⁸ στις επιπτώσεις της οποίας καταγράφεται και η εκδίωξη των Ελλήνων της Πόλης, που πλήρωσαν ακριβά το τίμημα των τουρκικών αντιδράσεων στον αγώνα των Ελληνοκυπρίων.¹⁹

Οι στόχοι των δύο πλευρών φαίνονταν με πρώτη ανάγνωση ασυμβίβαστοι. Εν τούτοις, το 1959/60 με τη Συνθήκη Ζυρίχης-Λονδίνου βρέθηκε η χρυσή τομή για την επίτευξη συμφωνίας, με τη δημιουργία ανεξάρτητης δικαιοδικής Κύπρου, λύση που ωστόσο δεν ικανοποιούσε τους Ελληνοκύπριους μια και η συμφωνία είχε λάβει χώρα σε διμερές ελληνοτουρκικό επίπεδο.²⁰ Η σύγκρουση έμοιαζε αναπόφευκτη και έτσι όταν τον Νοέμβριο του 1963 ο Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος,²¹ προσπάθησε να αναδιαμορφώσει το

¹⁶ Στυλιανίδης, ό.π, σελ.19, Η Ελλάδα από το 1991 αναγνωρίζει το δικαίωμα του ατομικού αυτοπροσδιορισμού, το δικαίωμα δηλ. σε κάθε Έλληνα πολίτη μέλος της μειονότητας να αυτοπροσδιορίζεται όπως αισθάνεται, με την προϋπόθεση ότι δεν μεταβάλλεται ο προσδιορισμός της μειονότητας ως θρησκευτικής μουσουλμανικής μειονότητας.

¹⁷ Συρίγος, ό.π, σελ., 123, Την περίοδο μετά το 1950 οι έλληνες της Κύπρου αποτελούσαν το 78% των κατοίκων του νησιού, οι Τούρκοι το 18% και το υπόλοιπο αποτελούσαν μικρές κοινότητες χριστιανών Μαρωνιτών, Αρμενίων και Λατίνων.

¹⁸ Μπότσιου, ό.π, σελ., 141.

¹⁹ Βερέμης Θ., "Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005", εκδ Σιδέρης, Αθήνα 2005, σελ., 148.

²⁰ Ριζάς Σ., (2003), «Από την κρίση στην ύφεση. Ο Κ. Μητσοτάκης και η πολιτική της προσέγγισης Ελλάδας-Τουρκίας», Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, σελ., 36.

²¹ Η Κύπρος ανακηρύχθηκε ως ανεξάρτητο κράτος τον Αύγουστο του 1960.

Κυπριακό Σύνταγμα θέτοντας δεκατρία σημεία προς αναθεώρηση, οι δύο κοινότητες ενεπλάκησαν σε μια οδυνηρή αιματηρή σύγκρουση, η οποία απείλησε να προκαλέσει πόλεμο ανάμεσα στις δύο χώρες. Ήταν το έναυσμα για τις μητέρες πατρίδες να έχουν ενεργό ρόλο, στην επίλυση του αναφυόμενου ζητήματος.

Η κρίση έφτασε στο αποκορύφωμά της τον Ιούλιο του 1974, με το πραξικόπημα κατά του Μακάριου από την δικτατορική ελληνική κυβέρνηση και ολοκληρώθηκε με τη στρατιωτική εισβολή στην Κύπρο από τα τουρκικά στρατεύματα και την κατάληψη του 5% του εδάφους της Μεγαλονήσου.²² Στις παρεπόμενες συνέπειες καταγράφεται και η κατάρρευση των κυβερνήσεων της χούντας στην Ελλάδα και του Νίκου Σαμψών στην Κύπρο, με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή να ορκίζεται πρωθυπουργός στην Αθήνα και τον Γλαύκο Κληρίδη προσωρινός Πρόεδρος στη Λευκωσία.²³ Παρά την αποκατάσταση της νομιμότητας και την συμφωνηθείσα κατάπαυση του πυρός, η Τουρκία εναντιοδρομώντας σε κάθε κανόνα διεθνούς δικαίου, στις 14 Αυγούστου 1974 εξαπέλυσε τη δεύτερη μεγάλη επίθεση καταλαμβάνοντας το 38% του κυπριακού εδάφους (απεικονίζεται στο Παράρτημα Β'). Ο 20^{ός} αιώνας, σηματοδοτήθηκε με δύο μεγάλες απώλειες για τον ελληνισμό που δεν είχε ενσωματωθεί στο ελληνικό κράτος, τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, και τη στρατιωτική κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου το 1974, με το δεύτερο αυτό γεγονός να καταγράφεται για τους Έλληνες και τους Ελληνοκύπριους ως «αιμοσταγής Αττίλας».²⁴

1.4.Η Διαμάχη στο Αιγαίο

Η απομάκρυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το ειρηνικό πρότυπο του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα, συνοδεύθηκε από μια διαρκώς κλιμακούμενη και έμπρακτα εκδηλούμενη διαμφισβήτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο,²⁵ με πρώτη την αμφισβήτηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας,

²² Βερέμης, ό.π, σελ. 157.

²³ Βερέμης, ό.π, σελ. 156.

²⁴ Ηρακλείδης Α., (2007), «*Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα Τουρκία: Η Διένεξη του Αιγαίου*» εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, σελ., 64.

²⁵ Ροζάκης Χ Λ., «*Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου*», στο Α. Αλεξανδρή (επιμ) 1988, «*Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*», σελ. 271.

το 1973.²⁶ Η διαφορά στην υφαλοκρηπίδα, συνίσταται στην «*οριοθέτηση των αντίστοιχων κυριαρχικών δικαιωμάτων των υποθαλάσσιων τμημάτων των ανοιχτών θαλασσών (βυθός και υπέδαφος του βυθού έξω από τα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης), τα οποία ορίζονται από την αλυσίδα των ανατολικών νησιών του Αιγαίου και των δυτικών ακτών της ηπειρωτικής Τουρκίας*».²⁷ Το πλέγμα των αμφισβητήσεων, έχει την αφετηρία του στο τελευταίο εννεάμηνο της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα και στο πρώτο έτος διακυβέρνησης του Ετζεβίτ στην Τουρκία.²⁸

Η εισβολή στην Κύπρο που επακολούθησε χωρίς ιδιαίτερες διεθνείς κυρώσεις για την Τουρκία,²⁹ γιγάντωσε την αδιαλλαξία και τον αναθεωρητισμό της, ενίσχυσε την αντίληψή της ότι η πολιτική διά των όπλων είναι αποτελεσματική και την οδήγησε σε μια σειρά διεκδικήσεων που μοιάζουν να μην έχουν τέλος και δημιουργούν μια ιδιαίτερα προβληματική βάση για την εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Στον μισό αιώνα περίπου που έχει μεσολαβήσει, η τουρκική πλευρά με διπλωματικές διεκδικήσεις αρνείται να αναγνωρίσει το δικαίωμα της Ελλάδας για επέκταση της υφαλοκρηπίδας στα 12 ναυτικά μίλια όπως προβλέπεται από το ισχύον συμβατικό και εθιμικό Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας του 1982,³⁰ με την επιχειρηματολογία ότι οι βραχονησίδες και τα μη κατοικούμενα νησιά δεν έχουν

²⁶ Βερέμης, ό.π, σελ 190, Το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας ανέκυψε αιφνίδια την 1^η Νοεμβρίου 1973, όταν η τουρκική κυβέρνηση παραχώρησε στην Τουρκική Κρατική Εταιρία Πετρελαίου (TRAO:Turkiye Petrolleri Anonim Ortakligi) το δικαίωμα να προχωρήσει στην εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην υφαλοκρηπίδα περιοχών του βορειοανατολικού και κεντρικού Αιγαίου.

²⁷ Βερέμης, ό.π, σελ σελ. 189.

²⁸ Ηρακλείδης, ό.π, σελ. 76-77.

²⁹ Μπότσιου, ό.π, σελ. 148-150, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην Τουρκία εκ μέρους των ΗΠΑ, αφορούσαν την αναστολή παροχής στρατιωτικού υλικού από το 1975 έως το 1978, απόφαση που ωστόσο παρακάμφθηκε από τη διμερή αμερικανοτουρκική αμυντική Συμφωνία της 26^{ης} Μαρτίου 1976.

³⁰ Συρίγος, ό.π, σελ.241-250, Το 1973 όταν για πρώτη φορά ετέθη το ζήτημα οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ελλάδας –Τουρκίας, ίσχυε η Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα του 1958, η οποία προέβλεπε για τον καθορισμό του εξωτερικού ορίου της υφαλοκρηπίδας, το κριτήριο του ισοβαθούς των 200 μέτρων ή πέραν του ισοβαθούς, το κριτήριο της εκμεταλλεύσεως. Από το 1982 εν τω μεταξύ έχει αλλάξει το διεθνές συμβατικό και εθιμικό δίκαιο, όπως και η νομολογία των ΔΔ και ισχύει η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNLOSC), η οποία ρυθμίζει τα ζητήματα της υφαλοκρηπίδας και αντικαθιστά τα κριτήρια του ισοβαθούς των 200 μ. και της εκμετάλλευσης του βυθού με το κριτήριο της απόστασης έως 200 μίλια από τις ακτές, ενώ και τα νησιά σύμφωνα με το άρθρο 121 της σύμβασης διαθέτουν υφαλοκρηπίδα, εκτός των βράχων που διαθέτουν μόνο αιγιαλίτιδα ζώνη.

δική τους υφαλοκρηπίδα, επικαλούμενη τη σύμβαση που θέτει ως όρο το δικαίωμα των νησίδων σε υφαλοκρηπίδα, την ανθρώπινη κατοίκηση ή τη δυνατότητα αυτόνομης οικονομικής ζωής.³¹

Εκτός του νέου τρόπου οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, η νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNLOSC) του 1982, καθιερώνει εθιμικά και συμβατικά και ένα νέο θαλάσσιο καθεστώς, την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) στην οποία η υφαλοκρηπίδα εμπεριέχεται ως υποσύνολο, καθώς επιπλέον του κυριαρχικού δικαιώματος του παράκτιου κράτους να εκμεταλλεύεται κατ' αποκλειστικότητα το υπέδαφος του βυθού και το βυθό (δηλαδή την υφαλοκρηπίδα), συμπεριλαμβάνει τα ύδατα (αλιεία) και την επιφάνεια της θάλασσας (ακόμα και με τη δημιουργία τεχνητών νησιών) σε μια θαλάσσια ζώνη πλάτους μέχρι 200 μιλίων.³² Η διαφορά μεταξύ των δύο, είναι ότι η μεν υφαλοκρηπίδα ως γεωλογική έννοια ενυπάρχει από μόνη της και δεν απαιτείται η διακήρυξη της, αντίθετα η ΑΟΖ ως νομική-οικονομική έννοια, μπορεί να παράξει έννομα αποτελέσματα μόνο με τη θέσπιση της και στην περίπτωση εκδηλούμενης διαφωνίας μεταξύ των κρατών για την οριοθέτηση της ΑΟΖ, αυτή παραπέμπεται για επίλυση στο Διεθνές Δικαστήριο ή σε Διαιτητικό Δικαστήριο.³³ Είναι αξιοσημείωτο ότι το παράκτιο κράτος μπορεί να έχει υφαλοκρηπίδα χωρίς να έχει ΑΟΖ, ενώ το αντίθετο δεν μπορεί να υπάρξει. Η Ελλάδα μέχρι σήμερα, δεν έχει προχωρήσει στη χρήση του δικαιώματός της για αύξηση των ελληνικών χωρικών υδάτων της στα 12 μίλια στο Αιγαίο, αν και πρόκειται για μονομερές ελληνικό δικαίωμα και έχει ασκηθεί από όλα τα παράκτια κράτη στον κόσμο.

Η γενική εντύπωση που συστηματικά επιχειρεί να καλλιεργήσει η τουρκική πλευρά από αυτή την πρώτη διεκδίκηση, είναι ότι ολόκληρο το Αιγαίο βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση στα πάσης φύσεως σύνορά του³⁴ και για το λόγο αυτό στον ατελείωτο καμβά των διεκδικήσεων της, έχει επιπλέον συμπεριλάβει κατά περίπτωση, το εύρος των ελληνικών χωρικών υδάτων πέραν του ορίου των 6 μιλίων με την απειλή βίας στην περίπτωση ασκήσεως των νόμιμων δικαιωμάτων της Ελλάδας στο Αιγαίο, το εύρος του εθνικού εναερίου χώρου (10 μίλια), τα όρια

³¹ Μπότσιου, ό.π, σελ. 190.

³² Μαζης Ι., Σγούρος Γ.Α., (12-18/5/11), *Η Ελληνική ΑΟΖ και το Καστελόριζο: ΑΡΧΕΣ ΜΙΑΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ*, Περιοδικό Επίκαιρα, ένθετο στο τεύχος 82.

³³ Λυγερός Σ., (16-02 -2011), *περιοδικό Επίκαιρα., Γιατί συμφέρει το γήπεδο της ΑΟΖ*".

³⁴ Μπότσιου, ό.π, σελ. 191.

και τις αρμοδιότητες του FIR Αθηνών, τα όρια της Ζώνης Έρευνας και Διάσωσης στο Αιγαίο, τον επιχειρησιακό έλεγχο του Αιγαίου, την αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και την πλέον πρόσφατη την ύπαρξη «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο (το 1996), με την οποία επιχειρεί να αμφισβητήσει το καθεστώς κυριαρχίας σε ορισμένες βραχονησίδες, τμήματα δηλαδή της ελληνικής επικράτειας.³⁵ Οι μονομερείς διεκδικήσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο, που ετέθησαν ως αντίβαρο της τουρκικής εισβολής και κατοχής της Κύπρου, με τα χρόνια απέκτησαν τη δική τους αυτόνομη πορεία και βεβαίως δίπλα τους, πρέπει να συμπεριληφθεί και η κλιμακούμενη ενασχόλησή της με τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης.

1.5. Η Συμφωνία του Ελσίνκι

Η Ευρώπη το χρονικό διάστημα μεταξύ 1996-1999, αποτελεί τον κοινό τόπο συνάντησης Ελλάδας και Τουρκίας. Ο στόχος της Ελλάδας, είναι η ένταξη της στην Οικονομική Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και της ισότιμης συμμετοχής της στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενώ της Τουρκίας η επιδίωξη της ευρωπαϊκής της πορείας. Πριν τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι στις 10 Δεκεμβρίου 1999, είχε μεσολαβήσει ένα σύντομο διάστημα διπλωματικής προσέγγισης των δύο χωρών μετά τους καταστροφικούς σεισμούς που έπληξαν και τις δύο χώρες το 1999, το οποίο αξιοποιήθηκε για να προβληθούν οι ευρωπαϊκοί στόχοι της καθεμιάς.³⁶ Η εγκατάλειψη από την πλευρά της Ελλάδας της στρατηγικής της άρνησης της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, χάρισε στη μεν Τουρκία την αναγνώριση της επιλεξιμότητάς της για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή οικογένεια, στη δε Ελλάδα λίγο αργότερα τον Ιούνιο του 2000, την ένταξή της στην ΟΝΕ.

Ο αναπροσανατολισμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, οφείλεται στην επανεκτίμηση, ότι μια δημοκρατική Τουρκία ενταγμένη στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, μπορεί να μεταβάλλει τη διεθνή συμπεριφορά της και σε παράλληλο πλαίσιο η ευρωπαϊκοποίηση των ελληνοτουρκικών με την εμπλοκή της ΕΕ στην

³⁵ Συρίγος, ό.π., σελ., 240.

³⁶ Μπότσιου, ό.π., σελ., 196-200.

επίλυσή τους, θα λειτουργούσε σε θετική κατεύθυνση.³⁷ Συνιστούσε όμως και θαρραλέα απόφαση της ελληνικής πλευράς, που πλέον αντιμετώπιζε κατάματα και με τολμηρές ιδέες το ελληνοτουρκικό ζήτημα³⁸ και έσπαγε το φράγμα της απομόνωσής της από το διεθνές περιβάλλον.

Η απόφαση της Ελλάδας στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι για άρση του βέτο, του δικαιώματός της δηλαδή να παρεμποδίζει την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, συνδεόταν με την υιοθέτηση εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δύο προϋποθέσεων. Οι προϋποθέσεις αυτές, εξαιρετικά σημαντικές για την ελληνική πλευρά, έγιναν αποδεκτές, με αποτέλεσμα τη συμπερίληψή τους στο τελικό κείμενο της Συμφωνίας. Η πρώτη αφορούσε την εξασφάλιση της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ, ακόμα και στην περίπτωση που δεν είχε επιλυθεί το κυπριακό, που εκ των υστέρων αποδείχθηκε εξαιρετική επιλογή για την Κυπριακή Δημοκρατία και η δεύτερη, στην κατοχύρωση της προοπτικής προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο σε συγκεκριμένο χρόνο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.³⁹

Η νέα πολιτική επιλογή της Ελλάδας οδήγησε στο άνοιγμα τα ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας⁴⁰ και κινητοποίησε θετικά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις την περίοδο εκείνη.

1.6. Ανακεφαλαίωση

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η συνομολόγηση της συνθήκης της Λωζάννης μεταξύ των δύο χωρών, τακτοποίησε με τρόπο οριστικό τις εδαφικές διαφορές μεταξύ τους και με εξαίρεση τη δραματική εξαετία 1923-1929, της υποχρεωτικής ανταλλαγής των πληθυσμών που επακολούθησε την υπογραφή της συμφωνίας, επέδρασε θετικά στις ελληνοτουρκικές θέσεις, απεικονιζόμενη στις άριστες σχέσεις που επεκράτησαν σε αδρές γραμμές μεταξύ των δύο χωρών από το 1830 έως και το 1954.⁴¹

³⁷ Βοσκόπουλος Γ., (2005), *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Από τον 20^ο στον 21^ο Αιώνα*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, σελ., 114.

³⁸ Μπότσιου, ό.π., σελ.211.

³⁹ Ηρακλείδης., ό.π., σελ. 195-197.

⁴⁰ Ροζάκης Χ., *Το διεθνές δίκαιο και η λειτουργία του*, σελ 161, στο συλλογικό, Αρβανιτόπουλος κ., Κόππα Μ., (2005) *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

⁴¹ Ηρακλείδης, ό.π., σελ., 69-70.

Τα πρώτα σημάδια της επερχόμενης έντασης που έγιναν ορατά το 1950 με άξονα το Κυπριακό, αναμφίβολα χάραξαν τις μετέπειτα εξελίξεις και καθόρισαν τα αναγνωριστικά χαρακτηριστικά των σχέσεων των δύο χωρών. Η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και η *de facto* διχοτόμησή της, ανέτρεψε την άγραφη βεβαιότητα της μεταπολεμικής περιόδου, ότι «παρά την επανερχόμενη διπλωματική αντιπαράθεση, ένας ελληνο-τουρκικός πόλεμος ήταν αδιανόητος»⁴² και οδήγησε σ' ένα σπιράλ συνεχόμενων εντάσεων, διεκδικήσεων και προκλήσεων, που διαρκώς αναβιώνουν με υπαιτιότητα της Άγκυρας, επικεντρωμένων στην αναθεώρηση του νομικού καθεστώτος (*status quo*) της Ελλάδας στο Αιγαίο, κατά παρέκκλιση των κανόνων του διεθνούς δικαίου και τις αρχές και αξίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁴³ Φωτεινή εξαίρεση η Συμφωνία του Ελσίνκι, η οποία άνοιξε την αυλαία διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, ωστόσο δεν απέτρεψε την επανάληψη της ιστορίας.

⁴² Μπότσιου, ό.π., σελ., 141.

⁴³ Ροζάκης, ό.π., σελ., 271.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ-ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΕ

2.1. Εισαγωγή

Έχοντας προηγουμένως προχωρήσει σε μια σύντομη ανασκόπηση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων από τη Συνθήκη της Λωζάννης το 1923 μέχρι και την Συμφωνία του Ελσίνκι το 1999, όπου αποτυπώνονται ανάγλυφα οι διμερείς σχέσεις των δύο χωρών και οι μονομερείς διεκδικήσεις της Τουρκίας, κυρίως με επίκεντρο το Αιγαίο, στην αυγή του 21^{ου} αιώνα μία νέα κρίση η προσφυγική-μεταναστευτική, δοκιμάζει τις σχέσεις των δύο χωρών και δημιουργεί κλυδωνισμούς στη συνοχή των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πριν επιχειρηθεί η αποτύπωση του προβλήματος και οι επιπτώσεις του σε τριπλό πλαίσιο μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και ΕΕ, όχι μόνο εξαιτίας του ότι οι προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές έχουν ως προορισμό τους τα κράτη της, αλλά και εκ του γεγονότος ότι η Τουρκία αποτελεί υποψήφια προς ένταξη χώρα, επιχειρείται η προσέγγιση των βασικών όρων «πρόσφυγας» και «μετανάστης» με στόχο την πληρέστερη κατανόηση των εννοιών και τη διαφορετική νομική μεταχείρισή τους με βάση το διεθνές δίκαιο, το νομικό καθεστώς προστασίας των προσφύγων σε διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο και η ακολουθούμενη ελληνική μεταναστευτική πολιτική,

2.2. Ο νομικός προσδιορισμός των εννοιών πρόσφυγας και μετανάστης.

Οι προερχόμενοι από τρίτες χώρες πληθυσμοί που καταφθάνουν στην Ευρώπη, κατατάσσονται διεθνώς σε δύο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη αφορά τους πρόσφυγες, τα άτομα που εξαιτίας του φόβου για τη ζωή τους δεν επιθυμούν

να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής ή διαμονής τους⁴⁴ και η δεύτερη τους μετανάστες, τα άτομα εκείνα που επιλέγουν να εγκαταλείψουν εκούσια τη χώρα τους για να εγκατασταθούν προσωρινά ή μόνιμα σε μια άλλη χώρα, προκειμένου να αναζητήσουν εργασία και καλύτερους όρους διαβίωσης.⁴⁵ Ακριβώς λόγω αυτών των χαρακτηριστικών τους, οι μετανάστες αναφέρονται και ως οικονομικοί μετανάστες. Με κριτήριο τα κατάλληλα νομιμοποιητικά έγγραφα και την αποδοχή τους από το εκάστοτε κράτος υποδοχής, οι μετανάστες διαχωρίζονται σε νόμιμους και παράνομους, γι αυτούς που δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις παραμονής του στη χώρα στην οποία εισέρχεται ή εγκαθίσταται.⁴⁶

Η κατηγοριοποίηση των εννοιών «πρόσφυγας» και «μετανάστης», δεν είναι απολύτως επαρκής καθώς η έλλειψη διατύπωσης σαφούς ορισμού και νομικής πρόβλεψης διάκρισης μεταξύ τους, δημιουργεί ανάμεσά τους δυσδιάκριτα όρια και παρεμποδίζει την ανάλυση των κινήτρων που οδηγούν κάθε κατηγορία να εγκαταλείπει τη χώρα καταγωγής ή κατοικίας της. Ένα κύριο χαρακτηριστικό της διάκρισης τους, αποτελεί το γεγονός ότι οι πρόσφυγες, δεν επιλέγουν συγκεκριμένο προορισμό και δεν μπορούν να επιστρέψουν στις εστίες τους, μέχρι την εξάλειψη των λόγων που τους αναγκάζουν να απομακρυνθούν από τον τόπο τους, γιατί υφίσταται ο κίνδυνος για τη ζωή τους. Όταν ωστόσο εκλείπουν οι λόγοι αυτοί, επιστρέφουν στην πατρίδα τους. Οι μετανάστες αντιθέτως, προεπιλέγουν συνήθως τον τόπο εγκατάστασης τους, προγραμματίζουν τη μετακίνηση και μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα τους όποτε θελήσουν, ενώ εξακολουθούν να απολαμβάνουν την προστασία της κυβέρνησης στον τόπο καταγωγής τους.

Η αντιμετώπιση των δύο αυτών κατηγοριών διεθνώς, ο τρόπος προστασίας τους και η διαχείριση τους είναι διαφορετικοί. Οι μεν πρόσφυγες δικαιούνται

⁴⁴ Υπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, «Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων», Άρθρο 1Α (2) της Σύμβασης του 1951, στην ηλεκτρονική διεύθυνση, https://www.google.gr/search?q=έννοια+πρόσφυγα+σύμφωνα+με+τη+σύμβαση+της+γεεύης&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=7v0FWojQJM-DuAGCgr2, [2/10/17].

⁴⁵ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη- ΕΛ.ΑΣ, *Το φαινόμενο της μετανάστευσης*: Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, μετανάστης είναι το άτομο που διαμένει για τουλάχιστον 6 μήνες μακριά από τον συνήθη τόπο κατοικίας του. Στην περίπτωση που βρίσκεται εντός των συνόρων της χώρας του λέγεται εσωτερικός μετανάστης, και στην περίπτωση που βρίσκεται εκτός συνόρων της χώρας του λέγεται εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης, από την ιστοσελίδα, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852, [20/9/17].

⁴⁶ Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, από την ιστοσελίδα Μεταναστευτική Πολιτική, http://www.europarl.europa.eu/fu/pdf/el/FTU_5.12.3.pdf, [20/9/17].

προστασίας μέσω νομικών προβλέψεων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, ενώ η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, επαφίεται στις εθνικές νομοθεσίες και στις διαδικασίες που προβλέπονται από το κράτος υποδοχής.⁴⁷

2.3. Το νομικό καθεστώς προστασίας των προσφύγων διεθνώς και στην ΕΕ

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το πρόβλημα των προσφύγων κινητοποίησε το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, η οποία για λόγους ανθρωπιστικούς άρχισε να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την προστασία και την αρωγή τους. Η ανάληψη της διεθνούς δράσης, καθιερώθηκε για πρώτη φορά από την Κοινωνία των Εθνών και οδήγησε στην υιοθέτηση ενός αριθμού διεθνών συμφωνιών υπέρ αυτής.

Αναμφισβήτητα η νομική βάση του διεθνούς δικαίου για την προστασία των προσφύγων διεθνώς, είναι η Σύμβαση της Γενεύης το 1951 η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου του 1954.⁴⁸ Πρόκειται για ένα πρωτοποριακό κείμενο στο οποίο για πρώτη φορά αποτυπώνεται ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα και συνιστά απτή ένδειξη της παγκόσμιας βούλησης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ανθρώπων που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους λόγω διώξεων.⁴⁹ Η διεθνής προστασία των προσφύγων, συνίσταται στη διασφάλιση της εισδοχής τους σε ασφαλή χώρα, στην παροχή ασύλου η οποία χορηγείται στα πρόσωπα που πληρούν πολύ συγκεκριμένα και σαφή κριτήρια, σύμφωνα με τον ορισμό της Συνθήκης και ολοκληρώνεται με την εξεύρεση βιώσιμης λύσης.

Το 1951 ωστόσο η Σύμβαση της Γενεύης σκιαγραφούσε τις συνθήκες στην Ευρώπη λίγο μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και επομένως περιόριζε

⁴⁷ Φίλης Κ., (2017), *Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια*, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα, σελ. 16.

⁴⁸ Φίλης, στο ίδιο, σελ. 13.

⁴⁹ Υπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, «*Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων*», Άρθρο 1Α (2) της Σύμβασης του 1951, στην ηλεκτρονική διεύθυνση, [https://www.google.gr/search?q=%CE%A4%CE%BF+%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C+%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%8E%CF%82+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE%BD+&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=2_YJWsb7MJGAtAGKjrqwBg.\[2/10/17\]](https://www.google.gr/search?q=%CE%A4%CE%BF+%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C+%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%8E%CF%82+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE%BD+&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=2_YJWsb7MJGAtAGKjrqwBg.[2/10/17])

την παροχή προστασίας στους ευρωπαίους πρόσφυγες. Το τέλος της αποικιοκρατίας στη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, πυροδότησε αλληπάλληλες μετακινήσεις προσφύγων και έκανε σαφές πως οι προσφυγικές κρίσεις δεν περιορίζονταν μόνο στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά αφορούσαν εκτοπισμένους πληθυσμούς σε όλο τον κόσμο. Έτσι υιοθετήθηκε το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967, ένα ανεξάρτητο κείμενο το οποίο συντάχθηκε με σκοπό του τη διεύρυνση της έννοιας του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και την αναθεώρηση του γεωγραφικού περιορισμού στο πεδίο εφαρμογής του. Συνολικά 140 χώρες έχουν υπογράψει το ένα ή και τα δύο κείμενα.⁵⁰

Κείμενο του διεθνούς δικαίου που επίσης αναφέρεται στους πρόσφυγες και το άσυλο, αποτελεί η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948). Αν και η Διακήρυξη δεν αποτελεί νομικά δεσμευτική συνθήκη, εν τούτοις είναι εξαιρετικά σημαντική καθώς αποτελεί τη μοναδική έκφραση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ενώ εκ των υστέρων πολλές από τις αρχές της ενσωματώθηκαν σε νομικά δεσμευτικές συνθήκες. Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου εναρμονίζεται απολύτως με τη Σύμβαση της Γενεύης ως προς την ανάγκη αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα, ωστόσο δεν επιβάλλει στα κράτη υποδοχής σαφή υποχρέωση για παροχή ελεύθερης εισόδου στην επικράτειά τους.⁵¹

Το δικαίωμα για την προστασία των προσφύγων εγγυάται και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, άρθρο 39), η οποία με εργαλείο της τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, διασφαλίζει τα δικαιώματα των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο, σύμφωνα με τη θεμελιώδη αρχή της ασφάλειας του δικαίου.⁵²

⁵⁰ Τα στοιχεία, αντλήθηκαν από την ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/Geneva1951faq.pdf, [2/10/17]

⁵¹ Τα στοιχεία, αντλήθηκαν από την ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87e572

⁵²Π. Κανελλόπουλος «Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Συνθήκης της Λισσαβόνας» (2η εκδ.). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, σελ. 259-260.

2.4. Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας προσφύγων- άσυλο

Το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο σχετικά με τα δικαιώματα των προσφύγων, αποτελούν το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (2004) και ο Κανονισμός «Δουβλίνο III» (604/2013).

Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου συναποτελούν συμφωνίες οι οποίες αναφέρονται στα ζητήματα της προσωρινής προστασίας, τα ελάχιστο κριτήρια για την υποδοχή των αιτουμένων ασύλου, καθώς και τις υφιστάμενες διαδικασίες για τους πρόσφυγες.

Με τον Κανονισμό «Δουβλίνο III», καθορίζεται το κράτος- μέλος το οποίο είναι αρμόδιο για την εξέταση της αίτησης ασύλου, όποιο και αν είναι το κράτος – μέλος στο οποίο κατατέθηκε η αίτηση. Το βασικό κριτήριο ωστόσο προσδιορισμού εξακολουθεί να αποτελεί η πρώτη χώρα εισόδου στο έδαφος της ΕΕ και εκ των πραγμάτων το μεγαλύτερο μέρος των αιτήσεων ασύλου επιβαρύνει τις χώρες του Νότου όπως η Ελλάδα και η Ιταλία, οι οποίες δέχονται συγκριτικά μεγαλύτερες πιέσεις, εξ αιτίας της γεωγραφικής τους χωροταξίας και της γειτνίασής τους με ζώνες αστάθειας και πολέμων σε κράτη της Ασίας και της Αφρικής. Συναποτελείται δε από τον κανονισμό EURODAC,⁵³ βάσει του οποίου έχει θεσπιστεί ενιαία πλατφόρμα αναζήτησης δακτυλικών αποτυπωμάτων η Ευρωπαϊκή Βάση Δεδομένων, για τους παράνομα νεοεισερχόμενους στην ΕΕ.

Η μαζική όμως και εν πολλοίς ανεξέλεγκτη άφιξη μεταναστών και αιτούντων άσυλο το 2015, ανέδειξε πασιφανώς τις αδυναμίες του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και τη μη περαιτέρω βιωσιμότητά του στο μέλλον, καθώς ο σχεδιασμός του αναθέτει δυσανάλογα μεγάλες ευθύνες σε λίγα

⁵³ Σύμφωνα με την Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2/6/2013), (European Design Automation Conference (EURODAC), είναι το σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που επιτρέπει τη σύγκριση των δακτυλικών αποτυπωμάτων των αιτούντων άσυλο και παράνομων μεταναστών που εισέρχονται στον ενιαίο χώρο Schengen. Ιδρύθηκε με βάση τον Κανονισμό του Συμβουλίου αριθμ.2725/11.12.2000 για την εφαρμογή της Σύμβασης του Δουβλίνου της 15.6.1990. Στόχος της εφαρμογής του αποτελεί η εναρμόνιση των κανόνων σχετικά με την αρχειοθέτηση, την αντιπαραβολή και την ταυτοποίηση των δακτυλικών αποτυπωμάτων σε όλα τα κράτη μέλη, όσων υποβάλλουν αίτηση παροχής ασύλου και των προσώπων που έχουν εισέλθει παράνομα στην Ε.Ε. Αποτελείται από μία κεντρική μονάδα, η οποία έχει την έδρα της στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις Βρυξέλλες, τη βάση δεδομένων ηλεκτρονικού υπολογιστή και ένα σύστημα για την ηλεκτρονική διαβίβαση των στοιχείων μεταξύ των κρατών μελών και της βάσης δεδομένων. Από τη βάση δεδομένων προκύπτει εάν ο αιτών άσυλο έχει υποβάλλει αίτηση στο παρελθόν και σε ποιο κράτος μέλος ή εάν έχει συλληφθεί ως παράνομος μετανάστης σε άλλο κράτος μέλος.

κράτη μέλη. Για να απορροφήσει τους κραδασμούς της προσφυγικής κρίσης του 2015 στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε ενιαίο κατάλογο «ασφαλών χωρών καταγωγής»,⁵⁴ γεγονός που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στους διεθνείς οργανισμούς για τα δικαιώματα των προσφύγων.

Παράλληλα ανεδείχθη και η εγγενής αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να έχει ενιαία γραμμή στην αντιμετώπιση όχι μόνο του προσφυγικού μεταναστευτικού, αλλά και σε κρίσιμα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, όπως για παράδειγμα οι προκλήσεις τρίτων που αφορούν την ΕΕ ή ο μουσουλμανικός φονταμενταλισμός, που τις περισσότερες φορές αντιμετωπίζονται σε εθνικό επίπεδο.

2.5. Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας

Η χάραξη ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής,⁵⁵ ουσιαστικά εκκινεί από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα με τον Ν. 1975/1991.⁵⁶ Έως τότε, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική είχε ως νομικό της πλαίσιο το Ν. 4310/1929, ο οποίος στόχευε κυρίως στη ρύθμιση της μαζικής άφιξης των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Ο πρώτος νόμος ωστόσο, που απηχεί τις σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις που έχουν διαμορφωθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι οποίες απαιτούν την αντιμετώπιση των μεταναστών με βάση τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και τις αρχές που διέπουν ένα σύγχρονο και δημοκρατικό κράτος δικαίου, είναι ο Ν. 2910/2001.⁵⁷ Ο νόμος αυτός, λαμβάνει υπόψη τόσο τις προϋποθέσεις νόμιμης

⁵⁴ «Ασφαλής χώρα καταγωγής», σύμφωνα με την 2013/32/ΕΕ οδηγία του Συμβουλίου της Ευρώπης, θεωρείται η χώρα της οποίας ο αιτών άσυλο έχει την ιθαγένεια και κρίνεται βάσιμο ότι εντός της δεν κινδυνεύει. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52015PC0452> :[2/11/17]

⁵⁵ Σαμπατάκου Ε.Α., (2010), *Ερμηνεύοντας την εξέλιξη της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα σελ. 100-132. Με τον όρο μεταναστευτική πολιτική, περιγράφεται το σύνολο των μέτρων και των κοινωνικών πρακτικών, που υιοθετεί η πολιτεία για τους αλλοδαπούς και εκτείνεται σε δύο πεδία. Το πρώτο πεδίο αναφέρεται στη ρύθμιση και τον έλεγχο της εισόδου, τη διαμονή και την απασχόληση των μη πολιτών του κράτους, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Το δεύτερο, αποτελεί την καθαρή κοινωνική πολιτική.

⁵⁶ Καλοφωλιάς Π. Κ., «*Το μεταναστευτικό ζήτημα στη Μεσόγειο: Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα*», εκδ., Σιδέρη, Αθήνα 2011, σελ. 34-36.

⁵⁷ ΦΕΚ Α'91/2.5.2001, Ν. 2910/2001 *Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις.*

εισόδου, παραμονής και εργασίας των αλλοδαπών στη χώρα, όσο και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μονίμως διαμενόντων στην Ελλάδα αλλοδαπών. Ωστόσο η γραφειοκρατία δεν επέτρεψε να έχει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα και παρέσται η ανάγκη αλληπάλληλων τροποποιήσεων για την βελτίωσή του.

Οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις, οδήγησαν στην κατάρτηση του Ν. 3386/2005,⁵⁸ ο οποίος προβλέπει τη συγκρότηση Διυπουργικού Οργάνου για τον αποτελεσματικότερο συντονισμό της μεταναστευτικής πολιτικής, την ενδυνάμωση και ενεργοποίηση των περιφερειακών Επιτροπών Μετανάστευσης.

Από το 2010, τα μεταναστευτικά ρεύματα αρχίζουν μετ' επιτάσεως να καταφθάνουν στην Ελλάδα και ενώ η βαθιά οικονομική ύφεση των μεταγενέστερων χρόνων ήδη διαφαίνεται, το ζήτημα της ιθαγένειας αποκτά βαρύνουσα σημασία. Ο Ν. 3838/2010⁵⁹ γνωστός ως «Νόμος Ραγκούση», επιχειρεί την βελτίωση στα ζητήματα κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας στα τέκνα αλλοδαπών.

Ο Ν. 3907/2011⁶⁰ που ακολούθησε, συμπληρώνοντας ουσιαστικά το νόμο Ραγκούση, προβλέπει την ίδρυση αυτοτελούς Υπηρεσία Ασύλου και Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής των εισερχομένων στην Ελλάδα χωρίς νόμιμες διατυπώσεις αλλοδαπών, κατ' εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας, προς την κοινοτική οδηγία 2008/115/ΕΚ. Οι ανωτέρω νομοθετικές ρυθμίσεις, είχαν ως στόχο τη μείωση των καταχρηστικώς υποβαλλόμενων αιτημάτων ασύλου.

Με το νόμο Ν. 4018/2011,⁶¹ καθίσταται υποχρεωτική η άδεια διαμονής με τη μορφή ηλεκτρονικής κάρτας μετανάστη, με σκοπό την διευκόλυνση της κινητικότητας των μονίμως διαμενόντων αλλοδαπών τρίτων χωρών, εντός του χώρου Σένγκεν. Εν συνεχεία, με το Ν. 4071/2012⁶² επιδιώκεται υπό το πρίσμα εναρμόνισης του εθνικού δικαίου προς το κοινοτικό, η χορήγηση της «μπλε

⁵⁸ ΦΕΚ Α' 212/23.8.2005, Ν. 3386/2005 *Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια.*

⁵⁹ ΦΕΚ Α' 49/24.3.2010, Ν. 3838/2010 *Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών.*

⁶⁰ ΦΕΚ Α' 7/26.1.2011, Ν. 3907/2011 *Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής κλπ.*

⁶¹ ΦΕΚ Α' 215/30.09.2011, Ν. 4018/2011 *Αναδιάρθρωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους αυξημένης ασφάλειας.*

⁶² ΦΕΚ Α' 85/11.04.2012, Ν. 4071/2012, *άρθρα 22-42 Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/50 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης και λοιπές διατάξεις.*

κάρτας», σε πολίτες τρίτων χωρών με υψηλά επαγγελματικά προσόντα, οι οποίοι έχουν συνάψει σύμβαση εργασίας με εδρεύουσες στην Ελλάδα επιχειρήσεις. Τέλος, ο Ν. 4251/2014⁶³ αποτελεί επί της ουσίας κωδικοποίηση του διάσπαρτης και εξαιρετικά κατατετμημένης μεταναστευτικής νομοθεσίας.

Τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης, ακολουθεί ο Ν 4332/2015⁶⁴ με τον οποίο τροποποιείται ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας. Ο νόμος αυτός, ουσιαστικά τροποποιεί το άρθρο 1^Α του Ν. 3838/2010 το οποίο αναφέρεται στην κτήση της ιθαγένειας με πολιτογράφηση. Από τις συνολικές τροποποιήσεις του, καθίσταται εμφανής η σταδιακή μετατόπιση του κέντρου βάρους της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής, από τον έλεγχο νομιμότητας εισόδου και παραμονής, στη μακρά διαμονή και ένταξη, έως και την κτήση ελληνικής ιθαγένειας υπό όλο και επεικέστερες προϋποθέσεις.

Αναμφίβολα, η μεταναστευτική πολιτική της χώρας πρέπει να συγκλείνει με την αντίστοιχη της ΕΕ για την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ισότιμη μεταχείριση του γηγενούς πληθυσμού και των αλλοδαπών μεταναστών με σεβασμό στην ετερότητά τους, αλλά και να είναι προσανατολισμένη στην κατεύθυνση της κοινωνικής και πολιτισμική ένταξη τους στη χώρα μας. Ωστόσο σε μια περίοδο όπου το μεταναστευτικό προσφυγικό έχει τα χαρακτηριστικά κρίσης για την Ευρώπη συνολικά, η απόδοση ιθαγένειας αποτελεί αμφιλεγόμενο ζήτημα. Προκύπτει δηλαδή το ερώτημα αν η απόδοση της ιθαγένειας πρέπει να χορηγείται με την ελπίδα της κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης του αλλοδαπού σε μία χώρα, ή να αποδίδεται στον ήδη ενταγμένο, ως επιβράβευση της συνειδητής ένταξής του.

2.6. Ανακεφαλαίωση

Στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η διεθνής κοινότητα ανέλαβε πρωτοβουλίες για την προστασία και την αρωγή των προσφύγων και η βούλησή της αποτυπώθηκε Σύμβαση της Γενεύης το 1951, ένα κείμενο που συγκροτεί τη νομική βάση του διεθνούς δικαίου για την προστασία των προσφύγων, των

⁶³ ΦΕΚ Α' 80/01.04.2014, Ν. 4251/2014 Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις.

⁶⁴ ΦΕΚ Α' 76/09.07.2015, Ν.4332/2015 Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας - Τροποποίηση του Ν.4251/2014 κλπ.

προσώπων δηλαδή που πληρούν πολύ συγκεκριμένα και σαφή κριτήρια, σύμφωνα με τον ορισμό της Συνθήκης και δικαιούνται της διεθνούς προστασίας. Προκύπτει αδιάσειστα επομένως, ότι ο διαχωρισμός των όρων «πρόσφυγας» και «μετανάστης» δεν συνιστά τυπική αλλά ιδιαίτερης σημασίας διάκριση, καθώς η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, συνεπάγεται τη διεθνή προστασία και την παροχή ασύλου.

Εν τούτοις η μαζική και εν πολλοίς ανεξέλεγκτη άφιξη προσφύγων και μεταναστών στην ΕΕ στη διάρκεια του 2015, ανέδειξε πασιφανώς την έκδηλη αδυναμία των κρατών μελών να έχουν ενιαία γραμμή στην αντιμετώπιση της προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης και τις αδυναμίες του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, η βιωσιμότητα του οποίου στο μέλλον δεν αποτυπώνεται ως πιθανή προοπτική, καθώς ο σχεδιασμός του αναθέτει δυσανάλογα μεγάλες ευθύνες σε λίγα κράτη-μέλη. Οι ανωτέρω διαπιστώσεις οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι η Ευρώπη οφείλει να ανασχεδιάσει ένα εύρωστο, βιώσιμο και αποτελεσματικό σύστημα στη βάση της εμπάθυνσης, υιοθετώντας μια ολοκληρωμένη κοινή πολιτική ασύλου και καταρτίζοντας ενιαία μεταναστευτική πολιτική η οποία θα διαχειρίζεται οργανωμένα και τις ροές της οικονομικής μετανάστευσης.

Σε εθνικό επίπεδο, ο Ν 4332/2015 καθιστά εμφανή τη σταδιακή μετατόπιση του κέντρου βάρους της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας, στη μακρά διαμονή και ένταξη έως και την κτήση ελληνικής ιθαγένειας υπό όλο και επιεικέστερες προϋποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΔΙΜΕΡΕΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ- ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ- ΤΟΥΡΚΙΑΣ (2001-2017)

3.1 Εισαγωγή

Μετά την διασάφηση της έννοιας των όρων «πρόσφυγας» και «μετανάστης» και τη διαφορετική νομική μεταχείρισή τους που συνεπάγεται η διάκρισή τους με βάση το διεθνές δίκαιο, είναι σημαντικό να γίνει μνεία στο προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα, το οποίο από την αρχή του νέου αιώνα δημιουργεί τριβές στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας. Παράλληλα να αναδειχθεί η εργαλειακή χρησιμοποίηση του ζητήματος εκ μέρους της Άγκυρας ως μοχλού πίεσης επί της Ελλάδας και διπλωματικής της αναβάθμισης έναντι της ΕΕ και να διερευνηθούν οι παράγοντες που εμφιλοχώρησαν ώστε το διμερές πρόβλημα, από το 2015 να μετατραπεί σε οξεία κρίση για την ΕΕ συνολικά.

Το πρόβλημα για τη χώρα μας ουσιαστικά εκκινεί από τη γενικευμένη αστάθεια που ακολούθησε τις κοινές στρατιωτικές επεμβάσεις Αμερικανών και Βρετανών μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και τις συνεχιζόμενες συγκρούσεις στην ευρύτερη περιοχή της Παλαιστίνης, που οδήγησαν μεγάλες μάζες των πληθυσμών τους να προσπαθήσουν να βρουν ασφάλεια στην Ευρώπη. Είχε βεβαίως προηγηθεί το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα της τριετίας 1989-1991, με την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη, ωστόσο επρόκειτο για σαφώς μικρότερα μεγέθη αριθμητικά, με πολιτιστική εγγύτητα των πληθυσμών και των κατοίκων των χωρών υποδοχής, γεγονός που άμβλυνε σταδιακά τις αρνητικές επιπτώσεις του συγκεκριμένου μεταναστευτικού ρεύματος.

Ο πόλεμος στη Συρία μετά το 2011, λειτούργησε καταλυτικά και τροφοδότησε κλιμακούμενα και με νέους προσφυγικούς πληθυσμούς την Τουρκία, η οποία με τη στάση της έχει διαχρονικά συμβάλει στη δημιουργία

ευνοϊκού κλίματος για την αθρόα εισροή προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα. Ωστόσο, το 2015 με τη συνδρομή των δύο ακόμα παραγόντων, του χειρισμού της ελληνικής κυβέρνησης και του προσκλητηρίου της Γερμανίδας καγκελαρίου, το προσφυγικό έλαβε για την ΕΕ συνολικά μορφή κρίσης που έθεσε σε δοκιμασία το οικοδόμημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

3.2. Αίτια προσφυγικής κρίσης του 2015

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες διέσχισαν τη Μεσόγειο το 2015, προκειμένου να φτάσουν στην Ευρώπη, γεγονός που συνιστά τη μεγαλύτερη μετακίνηση ανθρώπων τις τελευταίες δεκαετίες. Όπως διαφαίνεται από τα στοιχεία της, οι 844.176 εξ' αυτών αποβιβάστηκαν στην Ελλάδα, μέσω της οποίας στη συντριπτική τους πλειοψηφία διακινήθηκαν στην Ευρώπη, οι υπόλοιποι 152.700 στην Ιταλία και οι 105.000 στη Μάλτα. Οι Σύριοι κατά την Ύπατη Αρμοστεία αντιπροσωπεύουν το 49% του συνολικού αριθμού των αφιχθέντων.⁶⁵ Τα στοιχεία επιβεβαιώνονται και από τις Ελληνικές αρχές, κατά τις οποίες οι συλληφθέντες αλλοδαποί για παράνομη είσοδο και παραμονή στην Ελλάδα, από τον Ιανουάριο έως τον Νοέμβριο του 2015, έφτασαν τους 797.370. Από αυτούς οι 445.037 συνελήφθησαν στη Λέσβο, οι περίπου 95.000 στη Σάμο, οι 99.000 στη Χίο και οι 109.000 στα Δωδεκάνησα. Κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου, ο αριθμός των αφίξεων εξακολουθούσε να παραμένει υψηλός, αγγίζοντας σχεδόν τις 3.400 ημερησίως.⁶⁶

Αναμφίβολα, οι αριθμοί αποτυπώνουν ότι η κρίση στη Συρία έχει διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των προσφυγικών ροών και στοιχειοθετεί έναν σπουδαίο λόγο για τον οποίο το διμερές πρόβλημα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, συνέβαλε στο να μεταφραστεί σε κρίση στους κόλπους της ΕΕ και γι αυτό εξετάζεται αυτοτελώς στο επόμενο κεφάλαιο.

⁶⁵ Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, ΕΡΤ,30/12/2015 [http://www.ert.gr/eidiseis/diethni/ipati-armostia-tou-oie-ena-ekatommirio-prosfiges-ke-metanastes-eftasan-stin-evropi-mesa-sto-2015-vid/\[15/10/17\]](http://www.ert.gr/eidiseis/diethni/ipati-armostia-tou-oie-ena-ekatommirio-prosfiges-ke-metanastes-eftasan-stin-evropi-mesa-sto-2015-vid/[15/10/17])

⁶⁶ Γιάννης Ελαφρός, ηλεκτρονική έκδοση εφημερίδας Καθημερινή, (29/12/15), <http://www.kathimerini.gr/843851/article/epikairothta/ellada/836000-prosfiges-mesa-sto-2015>, [15/10/17]

Παρ' όλα αυτά, οι αριθμοί των αφίξεων στην Ελλάδα συνιστούν αδιάψευστους μάρτυρες της αλλαγής η οποία είχε καταλυτική επίδραση στη διόγκωση των προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών και στη βούληση τους να επιλέξουν να περάσουν στην Ευρώπη, αποκλειστικά μέσω των ελληνικών νησιών, σε συνάρτηση με τα προηγούμενα χρόνια. Ενώ κατά τη διάρκεια του 2015 από τους περισσότερους του ενός εκατομμυρίου μετανάστες που εισήλθαν στην ΕΕ οι 844.176 εξ' αυτών, αποβιβάστηκαν στην Ελλάδα, το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2014, από τους 283.532 χιλιάδες που εισήλθαν παράνομα στην ΕΕ, μόνο οι 45.452 είχαν εισέλθει στην Ελλάδα.⁶⁷

Τα αίτια της κατακόρυφης αύξησης των προσφυγικών μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα, μπορούν να αποδοθούν συνολικά σε τρεις παράγοντες. Στη διαχρονική πολιτική της Τουρκίας που χρησιμοποιεί το μεταναστευτικό-προσφυγικό ως εργαλείο άσκησης πίεσης, στο χειρισμό της νέας ελληνικής κυβέρνησης και καταληκτικά στο προσκλητήριο της καγκελαρίου Μέρκελ, ότι η Γερμανία είναι διατεθειμένη να απορροφήσει έως και 800.000 Σύρους πρόσφυγες.

3.2. Η πολιτική της Τουρκίας

Η Τουρκία με τη στάση της έχει διαχρονικά συμβάλει στη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την αθρόα εισροή προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα, τους οποίους χρησιμοποιεί ως εργαλείο για την άσκηση πολιτικής πίεσης και ταυτόχρονα για την διπλωματική αναβάθμισής της απέναντι στην Ευρώπη. Ο σχεδιασμός της στο πλαίσιο της νέο-οθωμανικής επεκτατικής πολιτικής, έχει υιοθετήσει ως στρατηγική επιλογή την κατάργηση της θεώρησης εισόδου στην Τουρκία σε μια σειρά κράτη της Μέσης Ανατολής, της Ασίας, αλλά και των Δυτικών Βαλκανίων, οι οποίες στο παρελθόν αποτελούσαν τμήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με μια σειρά διευκολύνσεων όπως φθηνά εισιτήρια στις τουρκικές αερογραμμές, τους επέτρεπε να φθάσουν ακώλυτα στην Κωνσταντινούπολη. Ακολουθώντας οι πληθυσμοί αυτοί μετέβαιναν στα ελληνοτουρκικά σύνορα ή στα Μικρασιατικά παράλια, αναζητώντας δίοδο διαφυγής προς την Ελλάδα. Η πολιτική της κατάργησης της θεώρησης εισόδου,

⁶⁷ Λυγερός Σ., (2016), *Η εισβολή των αμάχων*, εκδ Πατάκη, Αθήνα, σελ.121.

συνέβαλε στην εκμηδένιση των αποστάσεων και την εξάλειψη των κινδύνων μέχρι το έδαφος της Τουρκίας.

Το αποτέλεσμα ήταν ότι το 2008, το 50% των προσφύγων και παράνομων μεταναστών που εισήλθαν στην ΕΕ συνελήφθησαν στα ελληνικά σύνορα, το 2009 το ποσοστό αυτό αντιστοιχούσε στο 75% και το 2010 στο 90%, ενώ μετέπειτα οι μισοί περίπου παράνομοι μετανάστες που εισέρχονταν σε οποιαδήποτε από τις χώρες της ΕΕ προέρχονταν από την Τουρκία.⁶⁸

Η απροθυμία της Τουρκίας να ελέγξει τις μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα είχε ήδη διαφανεί από τα πρώιμα στάδια εκδήλωσης του προσφυγικού-μεταναστευτικού φαινομένου. Όταν τον Νοέμβριο του 2001 η Ελλάδα και η Τουρκία συνυπέγραψαν Πρωτόκολλο επανεισδοχής, το οποίο περιλάμβανε την υποχρέωση εκ μέρους των συμβαλλόμενων χωρών της αποδοχής των παράνομων μεταναστών που έφταναν αποδεδειγμένα από το ένα κράτος στο άλλο,⁶⁹ η τουρκική πλευρά υιοθετώντας παραπειστική συμπεριφορά ως προς την τήρηση των ημερομηνιών κοκ, ουσιαστικά το κράτησε ανενεργό. Οι αριθμοί των επαναπροωθούμενων παράνομων αλλοδαπών είναι εξαιρετικά χαμηλοί και ενδεικτικοί της απροθυμίας της Τουρκίας να την υλοποιήσει. Από το 2002 που τέθηκε σε ισχύ έως το 2015, οι ελληνικές αρχές υπέβαλλαν αιτήματα επανεισδοχής για περίπου 137.722 παράνομους μετανάστες και εν τέλει επαναπροωθήθηκαν 3.918.⁷⁰

Ένα επιπλέον ενδεικτικό στοιχείο που συνηγορεί στην εργαλειακή χρησιμοποίηση του προσφυγικού-μεταναστευτικού και της άτυπης πρακτικής του τουρκικού κράτους, αποτελεί η δράση των δουλεμπόρων, η οποία εκδηλώνεται απροκάλυπτα και σε αρκετές περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί ότι παράνομες μεταφορές προς τα ελληνικά νησιά υποβοηθούνται από τις τουρκικές λιμενικές αρχές.⁷¹

Η σύναψη της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, με την οποία η Άγκυρα ανέλαβε την υποχρέωση να εξουδετερώσει τα κυκλώματα των διακινητών και να ανακόψει τις εισροές προς τα ελληνικά νησιά, είχε αρχικά θεαματικά αποτελέσματα. Αναμφισβήτητα το κλείσιμο του βαλκανικού διαδρόμου λειτούργησε

⁶⁸ Συρίγος., ό.π., σελ. 671.

⁶⁹ Το διμερές Ελληνο-Τουρκικό Πρωτόκολλο Επανεισδοχής υπεγράφη στις 8 Νοεμβρίου 2001 στην Αθήνα και κυρώθηκε με το Ν.3030/2002 (ΦΕΚ Α΄-163/15-07-2002).

⁷⁰ Λυγερός, ό.π., σελ.:104.

⁷¹ Συρίγος., στο ίδιο, σελ 672.

αποτρεπτικά, αλλά η σημαντική μείωση των ροών οφείλεται και στην πολιτική βούληση της Τουρκίας να καταδείξει στους Ευρωπαίους ότι τηρεί τη συμφωνία, προκειμένου να εξασφαλίζει την εύνοιά τους στην ενταξιακή της προοπτική και τη διασφάλιση της χρηματοδότησης. Η πρόσφατη σημαντική άνοδος των αφίξεων προς τα ελληνικά νησιά του Βορείου Αιγαίου, όπου μόνο κατά το χρονικό διάστημα από 1-27 Οκτωβρίου 2017 φθάνουν τα 2.995 άτομα,⁷² έρχεται να καταδείξει με αδιαμφισβήτητο τρόπο ότι η Τουρκία χρησιμοποιεί το μεταναστευτικό ζήτημα σαν διπλωματικό όπλο απέναντι στην ΕΕ και την Ελλάδα. Εκμεταλλεζόμενη τους κλυδωνισμούς στο εσωτερικό της Ευρώπης και την αδυναμία να ανταποκρίνεται σε πραγματικό χρόνο στα αναφερόμενα προβλήματα, χρησιμοποιεί τακτικιστικά τις προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές, προκειμένου να εγείρει αξιώσεις που υπερβαίνουν τη συναφθείσα με την ΕΕ Δήλωση και επιλέγει να στέλνει μηνύματα, αυξομειώνοντας τις ροές χωρίς κατ' ουσίαν να ακυρώνει τη συμφωνία.

3.4. Ο χειρισμός της Ελληνικής πλευράς

Μέχρι το 2014, οι αλλοδαποί που εισέρχονταν παράνομα στην ελληνική επικράτεια και εντοπιζόνταν, η ακολουθούμενη διαδικασία αφορούσε αρχικά στην διάκρισή τους σε «πρόσφυγα» ή «παράνομο μετανάστη». Και στις δύο περιπτώσεις λαμβάνονταν τα δακτυλικά τους αποτυπώματα και καταχωρούνταν στην ευρωπαϊκή βάση δεδομένων (EURODAC). Αν επρόκειτο περί πρόσφυγα, του δινόταν έξι μήνες αναστολή απομάκρυνσης από τη χώρα, η οποία όσο διαρκούσε ο πόλεμος στην πατρίδα του ανανεωνόταν αυτόματα.⁷³ Η παράνομη μετανάστευση στον αντίποδα, αντιμετωπιζόταν με πολιτικές επιστροφής των μεταναστών και κατ' επέκταση, ο παράνομος μετανάστης οδηγείτο σε κλειστά προαναχωρησιακά κέντρα⁷⁴ μέχρι την επαναπροώθηση του ή τον επαναπατρισμό του. Τα μέτρα αυτά μέχρι τότε, ως ένα βαθμό λειτουργούσαν αποτρεπτικά.

⁷² Εφημερίδα «Πρώτο Θέμα» (27-10-2017), Μέσα στον Οκτώβριο έφτασαν μόνο στη Λέσβο 2.000 μετανάστες.

⁷³ Λυγερός, ό.π., σελ 118.

⁷⁴ Midas Report, 10/14, “Αξιολογώντας τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας των πολιτικών ελέγχου της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα”, (www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/11/MIDAS-REPORT-GR-1.pdf, 2/10/17. Τα προαναχωρησιακά κέντρα και οι ειδικοί χώροι παραμονής αλλοδαπών αποτέλεσαν τυπικά κέντρα κράτησης της Ελλάδας. Οι

Τον Ιανουάριο του 2015 η νέα ελληνική κυβέρνηση συνεργασίας ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ που προέκυψε από την εκλογική διαδικασία, υιοθέτησε διαφορετική προσέγγιση στο προσφυγικό-μεταναστευτικό ζήτημα. Η ειδοποιός διαφορά με τις προηγούμενες ελληνικές κυβερνήσεις, ήταν ότι η νέα κυβέρνηση υποστήριζε την πολιτική των «ανοιχτών συνόρων», την αφαίρεση του φράκτη του Έβρου και αντιτίθετο στην επαναπροώθηση ή τον επαναπατρισμό των παράνομων μεταναστών. Τα όποια αποσπασματικά μέτρα που λαμβάνονταν από την ελληνική πολιτεία έως τότε καταργήθηκαν. Το κλειστό προαναχωρησιακό κέντρο της Αμυγδαλέζας καταργήθηκε, ενώ τα διακεκριμένα στελέχη της νέας κυβέρνησης διατράνωναν ότι η Ελλάδα δεν κάνει διάκριση μεταξύ προσφύγων και μεταναστών, αλλά αδιακρίτως και με ενιαίο τρόπο θα τους προωθεί προς την Ευρώπη. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα η περίπτωση της αναπληρώτριας Υπουργού Μεταναστευτικής Πολιτικής Τασίας Χριστοδουλοπούλου, η οποία σε τηλεοπτική συνέντευξή της,⁷⁵ είχε δηλώσει ότι «Δεν υπάρχουν πλέον μετανάστες. Όλοι όσοι εισέρχονται στη χώρα μας είναι πρόσφυγες».

Οι δηλώσεις αυτές των κυβερνητικών στελεχών στη διάρκεια του πρώτου επταμήνου της διακυβέρνησής τους, φαίνεται ότι εξέπεμπαν λάθος μήνυμα προς τις χώρες προέλευσης των μεταναστευτικών ροών και ακύρωσαν κάθε προηγούμενη προσπάθεια διαχείρισης του ζητήματος. Το χρονικό αυτό διάστημα κατέρρευσε και το σύστημα δακτυλοσκοπήσεως των εισερχομένων στο EURODAC, καθώς δεν γινόταν σωστή καταγραφή, δακτυλοσκόπηση και διαβίβαση των δακτυλικών αποτυπωμάτων στην Ευρωπαϊκή Βάση Δεδομένων, αφού είχε επιλεγεί η πολιτική της ακώλυτης διέλευσης μέσω της ελληνικής επικράτειας προς την Ευρώπη.⁷⁶ Σύμφωνα με ισχυρισμούς της ΕΕ, από τους 455.000 μετανάστες και πρόσφυγες που είχαν εισέλθει από τον Ιανουάριο μέχρι

ειδικοί χώροι παραμονής λειτούργησαν από το έτος 2008, ενώ το πρώτο προαναχωρησιακό κέντρο τέθηκε σε λειτουργία το 2012, στην Αμυγδαλέζα. Ο σκοπός της λειτουργίας και των δύο αυτών κατηγοριών χώρων προσωρινής κράτησης, εξυπηρετούσε τη διευκόλυνση της απομάκρυνσης των παράτυπων μεταναστών από τη χώρα. Από νομική σκοπιά δεν υπήρχε καμία διαφορά ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες χώρων, καθώς ο Ελληνικός νόμος δεν διευκρινίζει περαιτέρω το είδος των εγκαταστάσεων στις οποίες μπορούν να κρατούνται οι μετανάστες. Η λειτουργία των κλειστών προαναχωρησιακών κέντρων έπαυσε ως υφιστάμενη δομή κράτησης των παράνομων μεταναστών το 2015.

⁷⁵ Συνέντευξη της αναπληρώτριας Υπουργού Μεταναστευτικής Πολιτικής Τασίας Χριστοδουλοπούλου στον τηλεοπτικό σταθμό ΜΕΓΑ, στις 14/04/2015.

⁷⁶ Φίλης., ό.π. σελ. 34.

τις αρχές Σεπτεμβρίου στον ενιαίο χώρο, μόνον οι 755 ταυτοποιήθηκαν στη χώρα μας με τις προβλεπόμενες προδιαγραφές της συνθήκης Σένγκεν.⁷⁷

Η πολιτική της απρόσκοπτης διέλευσης μέσω της ελληνικής επικράτειας, δημιούργησε μια νέα διαδρομή προς την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη, τον Βαλκανικό Διάδρομο, μέσω του οποίου διήλθε η πλειοψηφία των προσφύγων και μεταναστών. Οι αριθμοί είναι αποκαλυπτικοί και ενδεικτικοί από την μεταστροφή της ελληνικής πλευράς στην αντιμετώπιση του ζητήματος. Το Ιανουάριο του 2014 από τα ελληνοτουρκικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα, είχαν εισέλθει 1.062 πρόσφυγες και μετανάστες, ενώ αντίστοιχα τον ίδιο μήνα του 2015, 1805, ποσοστό αυξημένο κατά 70%. Με τους αριθμούς διαρκώς να κλιμακώνονται, στο τέλος του 2015 μόνο τον Δεκέμβριο, εισήλθαν 111.487, ενώ τον αντίστοιχο μήνα του 2014, 2.231, ποσοστό αύξησης 4.897%. Συνολικά το 2014 είχαν εισέλθει μέσω της Ελλάδας στην Ευρώπη 45.452 πρόσφυγες και μετανάστες, ενώ το 2015, 872.881 με το ποσοστό αύξησης να εκτινάσσεται από στο 1.820%.⁷⁸

Η πλειοψηφία των αυτών πληθυσμών επέλεξε να προσεγγίσει στην Ευρώπη, μέσω των ελληνικών νησιών, έναν δρόμο μεγαλύτερο και περισσότερο επισφαλής, αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο της θάλασσας, κίνδυνο υπαρκτό, αφού σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης του ΟΗΕ, 3.735⁷⁹ άνθρωποι πνίγηκαν στην προσπάθειά τους να φτάσουν στα ελληνικά νησιά, σε αντιδιαστολή με τον ευκολότερο και πλέον προσβάσιμο, τα χερσαία σύνορα μέσω της Βουλγαρίας. Ήταν όμως αυτή η διαχείριση εκ μέρους της ελληνικής πλευράς, που τους έδινε την ελπίδα πως αν καταφέρουν να φτάσουν στην Ελλάδα, μπορούσαν ευκολότερα να αγγίξουν το όνειρο τους, να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον στις εύπορες και γεμάτες ευκαιρίες βόρειες χώρες.

Από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες περνούσαν με τα πλοία στον Πειραιά και από εκεί με τρένο στην Ειδομένη, για να ακολουθήσουν την βαλκανική οδό μέσω της οποίας έφθαναν στην Κεντρική Ευρώπη.

⁷⁷ Συρίγος Α., *Που και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό*, 22/2/16 <http://www.antibaro.gr/article/14414>, [29/9/17]

⁷⁸ Λυγερός., ο.π. σελ. 121.

⁷⁹ Λυγερός., στο ίδιο, σελ.122.

Η δεδομένη πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης στο προσφυγικό-μεταναστευτικό, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την εκρηκτική αύξηση των προσφυγικών μεταναστευτικών ροών, συνεπικουρήθηκε τον Αύγουστο του 2015 και από την πρόσκληση της γερμανικής κυβέρνησης η οποία υποσχέθηκε την απορρόφηση έως και 800.000 χιλιάδων Σύρων προσφύγων. Το παράθυρο όμως της ευκαιρίας που άνοιξε η Γερμανία, επεδίωξαν να το αξιοποιήσουν και οι παράνομοι μετανάστες με αποτέλεσμα σε μικρό χρονικό διάστημα να εισρεύσουν στη Γερμανία 1.000.000⁸⁰ πρόσφυγες και μετανάστες.

Όσο το κύμα προσφύγων και μεταναστών διογκώνονταν, άρχισε σιωπηρά να εγκαταλείπεται η πολιτική των ανοιχτών συνόρων. Υπό το κράτος των πιέσεων η ελληνική κυβέρνηση αλλάζει την πολιτική της και συνυπογράφει την επιχειρησιακή ανάμειξη του NATO στην αντιμετώπιση της προσφυγικής μεταναστευτικής κρίσης. Το NATO από τον Φεβρουάριο του 2016 ανέλαβε την επιτήρηση του βορείου και κεντρικού Αιγαίου και ουσιαστικά την παρακολούθηση των τουρκικών ακτών απ' όπου εφορμούν τα δουλεμπορικά, λειτουργώντας υποστηρικτικά προς το Λιμενικό και την FRONTEX, που περιπολεί στα ελληνικά χωρικά ύδατα από τον Μάρτιο του 2009.⁸¹ Ένα μήνα αργότερα ολοκληρώθηκε και η Δήλωση μεταξύ ΕΕ- Τουρκίας, η σύναψη της οποίας εγκλώβισε χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες στην Ελλάδα.

3.5. Ανακεφαλαίωση

Το 2015 η Ευρώπη για πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο βρίσκεται αντιμέτωπη με παρόμοιας έκτασης προσφυγικές ροές, με απώτερη επιδίωξη τους την εγκατάσταση και την αναζήτηση ασύλου στα ευρωπαϊκά εδάφη.

Στην καταλυτική αύξηση της προσφυγικής ροής προς την Ελλάδα και μέσω αυτής στην ΕΕ, η κλιμάκωση της Συριακής κρίσης αναμφίβολα διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο, όπως αποτυπώνεται και στα στοιχεία, αφού

⁸⁰ Λυγερός., ό.π., σελ. 126.

⁸¹ Συρίγος., σελ. 673, Μετά από αίτημα της τότε ελληνικής κυβέρνησης του Κώστα Καραμανλή, ξεκίνησε της περιπολίες κατά μήκος των ελληνικών θαλασσίων συνόρων ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας (FRONTEX), στα Εξωτερικά Σύνορα των Κρατών-Μελών της ΕΕ.

σχεδόν το 50% των μετακινούμενων πληθυσμών αποτελούσαν Σύροι πρόσφυγες. Στην μετατροπή του προβλήματος σε κρίση ανάμεσα στην Ελλάδα και κατ' επέκταση στην ΕΕ και την Τουρκία και το γεγονός ότι οι προσφυγικοί μεταναστευτικοί πληθυσμοί επέλεξαν αποκλειστικά την Ελλάδα ως πύλη εισόδου στην ΕΕ, ασφαλώς επέδρασαν σωρευτικά η διαχρονική πολιτική της Τουρκίας, ο χειρισμός της νέας ελληνικής κυβέρνησης και το προσκλητήριο της καγκελαρίου Μέρκελ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΩΝ ΡΟΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΕ ΤΟ 2015 ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ.

4.1 Εισαγωγή

Η κλιμάκωση του πολέμου στη Συρία συνετέλεσε καθοριστικά όπως ήδη αποτυπώθηκε στα στοιχεία, στη δημιουργία της προσφυγικής κρίσης του 2015. Οι φρικαλεότητες του «Ισλαμικού Κράτους», η κατάλυση κάθε έννοιας έλλογου νόμου και η επιβολή του δικού του υποδείγματος κοινωνικής συμπεριφοράς, οι λεηλασίες και κάθε είδους ακραία συμπεριφορά των στρατιωτών του, ανάγκασε σχεδόν πέντε εκατομμύρια ανθρώπους να κατευθυνθούν σε γειτονικά κράτη.⁸²

Παράλληλα η εισροή χιλιάδων προσφύγων και μεταναστών βρήκε την ΕΕ απροετοίμαστη και υπό το βάρος του προβλήματος, προκειμένου να κατευνάσει τις εσωτερικές φωνές, την ενδυναμωμένη καχυποψία, την πλημμυρίδα του εθνικολαϊκισμού και τις μονομερείς ενέργειες των κρατών μελών, προχώρησε στη συνομολόγηση Δήλωσης με την Τουρκία, με αντάλλαγμα την επανέναρξη των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων και την οικονομική της ενίσχυση στη διαχείριση του προσφυγικού.

4.2 Η κρίση στη Συρία

Η κρίση στη Συρία έχει την αφετηρία της τον Μάρτιο του 2011, στο πλαίσιο των εξεγέρσεων της Αραβικής Άνοιξης που εκδηλώθηκαν στις χώρες του Μαγκρέμπ και τη Μέση Ανατολή. Αντίθετα με τα περισσότερα επαναστατικά κινήματα που ολοκληρώθηκαν σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, όπως συνέβη στην Τυνησία, την Αίγυπτο, το Μπαχρέιν το Μαρόκο, την Αλγερία και τη Λιβύη, στην Υεμένη και τη Συρία, οι πολεμικές συρράξεις εξακολουθούν με

⁸² Φίλης, ό.π., σελ:33.

αμείωτη ένταση, με διαφορετικά ωστόσο ποιοτικά χαρακτηριστικά. Ο πόλεμος στην Υεμένη εξακολουθεί να έχει χαρακτήρα φυλετικής και θρησκευτικής σύρραξης στο πλαίσιο της αντιπαράθεσης της Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν, ενώ στη Συρία η αρχική φυλετική και θρησκευτική σύρραξη, εξελίχθηκε σε εμφύλιο σπαραγμό, με διεθνείς πλέον προεκτάσεις και τα χαρακτηριστικά πολέμου δια αντιπροσώπων (*proxy war*), στον οποίο διακυβεύονται ευρύτερα γεωπολιτικά συμφέροντα. Το αποτέλεσμα της μακροχρόνιας διαμάχης είναι η διαρκής αλλαγή συσχετισμών των δυνάμεων των εμπλεκόμενων πλευρών, αλλά και η είσοδος νέων εσωτερικών και εξωτερικών δρώντων.⁸³

Η αφετηρία του πολέμου τοποθετείται στην εκδήλωση διαδηλώσεων κατά του προέδρου Μπασάρ αλ Άσαντ, οι οποίες ξεκίνησαν αρχικά από την πόλη Ντεράα στο νότιο τμήμα της Συρίας και εξελισσόμενες, κλιμακώθηκαν σε γενικευμένη κρίση η οποία ραγδαία επεκτάθηκε σε πολλές περιοχές της Συρίας με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πηγή αστάθειας για την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.⁸⁴

Επιχειρώντας ως αντιστάθμισμα η συριακή κυβέρνηση να καταστείλει την εξέγερση, ανέπτυξε τον στρατό και αρκετές πόλεις πολιορκήθηκαν, με αποτέλεσμα η κρίση να μετατραπεί σε ολοκληρωτικό εμφύλιο πόλεμο.⁸⁵ Οι αντικαθεστωτικοί οργανώνονται και σχηματίζουν μάχιμες αντάρτικες μονάδες, οι οποίες ξεκινούν ένοπλες επιθέσεις κατά του συριακού στρατού. Με στόχο τους την ανατροπή του Άσαντ, οι αντάρτικες αυτές ομάδες αρχικά συσπειρώνονται και υπάγονται υπό τη σημαία του Ελεύθερου Συριακού Στρατού και εν τέλει συγκροτούν το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο (SNC). Στον πυρήνα των συγκρούσεων υποβόσκουν θρησκευτικές έριδες, καθώς η αντιπολίτευση

⁸³ Φίλης., ό.π. σελ.53-54.

⁸⁴ Μάζης Ι., Γεωπολιτική και Γεωστρατηγικές της Συριακής κρίσεως, εκδ Λειμών, Αθήνα 2016, σελ. 25.

⁸⁵ Kim Sengupta, *Syria's sectarian war goes international as foreign and arms pour into country*, 20/2/12, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrias-sectarian-war-goes-international-as-foreign-fighters-and-arms-pour-into-country-7216665.html>, [2/9/17]

συναποτελείται από σουνίτες μουσουλμάνους,⁸⁶ ενώ τόσο ο Άσαντ, όσο και κορυφαία στελέχη της κυβέρνησης του, είναι αλεβίτες μουσουλμάνοι.⁸⁷

Τον πρώτο χρόνο από την έναρξή τους, οι πολεμικές συγκρούσεις στη Συρία διατηρούν τα χαρακτηριστικά του εμφυλίου πολέμου. Το 2012, ωστόσο ο πόλεμος εκφεύγει από τα στενά πλαίσια του εμφυλίου και εξελίσσεται σε περιφερειακή σύγκρουση, εξαιτίας της εισόδου νέων εξωτερικών δρώντων, όπως η Σαουδική Αραβία, η Τουρκία το Κατάρ, το Ιράκ και το Ιράν, των οποίων η εμπλοκή εξυπηρετεί τις γεωπολιτικές επιδιώξεις και τα συμφέροντα της κάθε μιας από τις δυνάμεις αυτές. Τα δύο αρχικά αντίπαλα στρατόπεδα εντός της Συρίας των κυβερνητικών και της αντιπολίτευσης, αποκτούν συμμάχους και υποστηρικτές.

Υπέρ της διατήρησης του καθεστώτος του Άσαντ τάσσονται το Ιράκ, το Ιράν και η Χεσμπολλάχ, ενώ η αντιπολίτευση στη Συρία η οποία επιδιώκει την ανατροπή του, υποστηρίζεται από το σουνιτικό σύμπλοκο της Σαουδικής Αραβίας, της Τουρκίας και του Κατάρ. Η εμπλοκή των περιφερειακών δυνάμεων μετέβαλλε την αρχική εμφύλια διαμάχη σε περιφερειακή σύγκρουση και στη συνέχεια την μετατροπή της σε πόλεμο με διεθνείς προεκτάσεις, αφού αναμείχθηκαν αρχικά οι ΗΠΑ και η Γαλλία τασσόμενες επίσης υπέρ της ανατροπής του Άσαντ, ενώ στον αντίποδα η Ρωσία και η Κίνα υπέρ της διατηρήσεώς του.⁸⁸

Μια ακόμα παράμετρο του συριακού πολέμου συνιστά και η εμφάνιση μιας πρωτόγνωρης μορφής ισλαμιστικού милитарισμού, του «Ισλαμικού Κράτους», μιας σαλαφιστικής, ουαχαβιτικής⁸⁹ και τζιχαντιστικής οργάνωσης που η δράση της εκδηλώνεται στις περιοχές του Ιράκ και της Συρίας. Στη διεθνή

⁸⁶ Οι Σουνίτες, είναι Μουσουλμάνοι πιστοί στην τήρηση των γραφών του Κορανίου, που θεωρείται θεμέλιο της ισλαμικής παράδοσης (Σούννα). Διακρίνονται σε 4 επιμέρους κλάδους διδαχής του ισλαμικού νόμου τους Χαναφίτες, τους Μαλικίτες, τους Σαφίτες και τους Χανπαλίτες, από τα ονόματα των ισάριθμων πρώτων μάρτυρων της Κούφας, της Μεδίνας του Καΐρου και της Βαγδάτης.

⁸⁷ Γνωστοί και ως Νουσαϊρίτες ή Ανσαρίτες, αποτελούν σημαντική μυστικιστική θρησκευτική ομάδα, παρακλάδι του Σιτικού Ισλάμ. Το όνομά τους Αλαουίτες, σημαίνει ακόλουθοι του Αλί και πιστεύεται ότι ιδρύθηκε από τον Ιμπν Νουσαΐρ τον 8^ο αιώνα. Εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύουν το 12% του πληθυσμού της Συρίας, ενώ αποτελούν και σημαντικές μειονότητες στην Τουρκία και τον βόρειο Λίβανο.

⁸⁸ Μάζης., ο.π., σελ. 26-32.

⁸⁹ Ο ουαχαβισμός συνιστά μια υβριδικού τύπου θρησκευτική ιδεολογία, ακραίο παρακλάδι του σαλαφισμού, και αποτελεί την πλέον σκληρή σουνιτική ερμηνεία του Ισλάμ, σύμφωνα με την οποία στους μουσουλμάνους που δεν συμμορφώνονται με τις αρχέγονες επιταγές του Ισλάμ, επιβάλλονται αυστηρές ποινές.

σκακιέρα εισήλθε με την ενεργή συμμετοχή του στον συριακό εμφύλιο και ιδιαίτερος με τη μονομερή εκ μέρους του διακήρυξη της ίδρυσης χαλιφάτου στις 29 Ιουνίου 2014 (ad-Dawlah al- Islamiyah).⁹⁰

Η ανάδυση του Ισλαμικού Κράτους οφείλεται στη σύνοδο πολλών παραγόντων, που λειτούργησαν πολλαπλασιαστικά στη δυναμική του, αλλά και στη δυναμική άλλων ισλαμικών τρομοκρατικών ομάδων. Οι θρησκευτικές διαιρέσεις, ο ιδιαίτερα έντονος εθνοτικός κατακερματισμός των κοινωνιών που εκδηλώθηκαν οι εξεγέρσεις, οι οικονομικοί παράγοντες σε συνδυασμό με τις αδύναμες κεντρικές εξουσίες, συνέβαλαν καθοριστικά στη δημιουργία του πλαισίου εντός του οποίου αυξήθηκε το σεχταριστικό στοιχείο. Το αυτοαποκαλούμενο Ισλαμικό Χαλιφάτο, εκμεταλλευόμενο τις αραβικές εξεγέρσεις, κατάφερε να εισχωρήσει στις τάξεις των επαναστατημένων και να τους αφομοιώνει οργανωτικά. Με σύμμαχό του την τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως εργαλεία ανθρώπινης δύναμης τα οποία εκμεταλλεύθηκε εξ αρχής για να αναπτύξει την οργάνωσή του και να διαχέει την ιδεολογία του, επεδίωκε να αναπτύσσει ερείσματα όχι μόνο στους τοπικούς πληθυσμούς, αλλά σε ολόκληρο τον κόσμο προκειμένου να στρατολογή τα νέα μέλη του.⁹¹

Μετά το Ιράκ, η Συρία αποτελεί το νέο θέατρο στο οποίο μεταφέρει τη δράση το «Ισλαμικό Κράτος», με ηγέτη του τον Αμπού Μπάκρ αλ Μπαγκντάτι, ηγέτη μέχρι τότε της Αλ Κάιντα, στο Ιράκ. Το 2013, μετά την απόσχιση του «Μετώπου Αλ Νούσρα» που είχε ιδρυθεί ως παρακλάδι του «Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ», η οργάνωση μετονομάζεται σε «Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και τη Συρία». Το 2014, ο Μπαγκντάτι ανακοινώνει τη συνένωση των δυο οργανώσεων σε Ισλαμικό Χαλιφάτο στο Ιράκ και το Λεβάντε (ISIS).

Η σύνθεσή του Ισλαμικού Κράτους περιλαμβάνει κυρίως Σουνίτες Άραβες του Ιράκ και της Συρίας, ενώ έχουν εισχωρήσει στις τάξεις του και μαχητές από τον ευρύτερο ισλαμικό κόσμο, αλλά και από μεταναστευτικές κοινότητες Δυτικών κρατών. Μέχρι τον Μάιο του 2016, το DAESH ήλεγχε μέρος της επικράτειας του δυτικού τμήματος του Ιράκ, καθώς και το Ανατολικό τμήμα της Συρίας. Μετά τον Ιούνιο ωστόσο, έχει απολέσει σημαντικά τμήματα που κατείχε υπό τον έλεγχό

⁹⁰ Φίλης., ο.π, σελ., 70

⁹¹ Φίλης., στο ίδιο, σελ 69-70.

του, όπως τη Φαλούτζα στο Ιράκ από τις Ιρακινές Δυνάμεις Ασφαλείας (Iraqi Security Forces, ISF).⁹²

Σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν το Ισλαμικό Χαλιφάτο έχει απολέσει περισσότερο από το 40% των κατοικήσιμων περιοχών του Ιράκ και του 20% στη Συρία.⁹³ Στην πράξη έχει αποδειχθεί ότι η αποδυνάμωση και η συρρίκνωση οδηγούν το Ισλαμικό Κράτος και τους μαχητές του, να επιχειρούν θεαματικά πλήγματα με μαζικές επιθέσεις, καταστροφές υποδομών και καταστροφές σπουδαίων έργων της πολιτισμικής κληρονομιάς, όπως αυτό του ρωμαϊκού ναού του Βαάλ Σαμίν στην αρχαία Παλμύρα και άλλες αντίστοιχες ενέργειες σε περιοχές του Λιβάνου και στα σύνορα με την Ιορδανία.

Από τα τέλη του 2015 το Ισλαμικό Κράτος DAESH, επέκτεινε τη δραστηριότητά του και πέρα από τα όρια της Μέσης Ανατολής με τρομοκρατικές επιθέσεις στα αστικά κέντρα των κρατών της Δύσης, με προφανή στόχο να κλονισθεί το αίσθημα ασφαλείας των πολιτών, αλλά και να στείλει μήνυμα ισχύος στους υποστηρικτές του σε όλο τον κόσμο.

Αναμφίβολα, η πορεία της οργάνωσης με τη γνώριμη μορφή της φτάνει στο τέλος της. Μετά από 18 χρόνια ακατάπαυστης τρομοκρατικής δράσης και αφού έσπειρε τον τρόμο και τον πανικό όπου έδρασε, οι συντονισμένες αεροπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες υποστηρίζουν το έργο όσων μάχονται στο έδαφος, φαίνεται να αποδίδουν καρπούς. Ακόμα όμως και αν εκλείψει ως κρατικό μόρφωμα δεν σημαίνει ότι θα εκλείψει ως απειλή. Στη Μέση Ανατολή και τη Λιβύη πιθανότατα και σε άλλες περιοχές θα εξακολουθήσει να εκμεταλλεύεται τη σουνιτική δυσαρέσκεια και να υποκινεί εντάσεις τοπικά στην ευρύτερη περιοχή υιοθετώντας τακτικές ένοπλης αντίστασης, αλλά και τρομοκρατικές ενέργειες διεθνώς.⁹⁴

4.3 Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας

Τον Μάρτιο του 2016 η ΕΕ και η Τουρκία, μετά από αλληπάλληλες συνόδους κορυφής, προχώρησαν στη σύναψη συμφωνίας για την από κοινού αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης. Είχε προηγηθεί στις 26 Φεβρουαρίου 2016

⁹² Μάζης., ο.π. σελ 34-36.

⁹³ Φίλης., ο.π σελ 78

⁹⁴ Φίλης., στο ίδιο, σελ, 99.

το κλείσιμο της οδού των Δυτικών Βαλκανίων, από κράτη τα οποία λειτουργώντας ιδιοτελώς, έκλεισαν τα σύνορά τους, τοποθετώντας επί της ουσίας τα ευρωπαϊκά σύνορα από το Αιγαίο στην Ειδομένη, με τρόπο ώστε να διασφαλίζεται πως όσοι έχουν ή πρόκειται να εισέλθουν στην Ελλάδα, θα παραμείνουν εγκλωβισμένοι εδώ.

Η συμφωνία προβλέπει, ότι από τις 20 Μαρτίου του 2016, η Τουρκία αναλαμβάνει την υποχρέωση να δέχεται όλους τους νέους παράνομους μετανάστες οι οποίοι επιχειρούν να περάσουν στα ελληνικά νησιά ή όσους συλλαμβάνονται εντός των χωρικών της υδάτων. Η επιστροφή των παράνομων μεταναστών θα υλοποιείται σύμφωνα με τις αρχές του ενωσιακού και του διεθνούς δικαίου και σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν τη δυνατότητα να συνάπτουν διμερείς διακανονισμούς, οι οποίοι προβλέπουν και την παρουσία τούρκων αξιωματούχων στα ελληνικά νησιά και Ελλήνων στην Τουρκία, για την διευκόλυνση της απρόσκοπτης εφαρμογής των εν λόγω διακανονισμών.⁹⁵

Πέραν της αποτελεσματικής διαχείρισης των παράνομων μεταναστευτικών ροών, η οποία επιχειρείται στο πλαίσιο της συναφθείσας συμφωνίας, επιπλέον ζητούμενο αποτελεί και η αντιμετώπιση του προσφυγικού, ιδιαιτέρως της περίπτωσης των Σύρων προσφύγων, που εξαιτίας του συνεχιζόμενου πολέμου στη Συρία περίπου πέντε εκατομμύρια άνθρωποι⁹⁶ έχουν εξαναγκαστεί να εγκαταλείψουν τη χώρα τους. Για την περίπτωση αυτής της κατηγορίας προσφύγων, προβλέπεται ότι για κάθε Σύρο που επιστρέφει στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά μετά από παράνομη διέλευση, η ΕΕ δεσμεύεται ότι θα δέχεται από την Τουρκία έναν Σύρο, ο οποίος δεν επεδίωξε να κάνει αυτό το ταξίδι με παράτυπο τρόπο.⁹⁷ Στόχος της διάταξης αυτής αποτελεί η δημιουργία ισχυρών αντικινήτρων για τους πρόσφυγες που επιδιώκουν να μεταβούν στην Ελλάδα από τα μικρασιατικά παράλια.

Ο αριθμός αυτός των μετεγκαταστάσεων των Σύρων προσφύγων από την Ελλάδα προς τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ, οριοθετήθηκε στη σύνοδο κορυφής στις 72.000 χιλιάδες, ήτοι οι ήδη υπάρχουσες 18.000 χιλιάδες από προηγούμενες

⁹⁵ <http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement> [4/10/17]

⁹⁶ Λυγερός, ο.π., σελ.162.

⁹⁷ <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en/>, [29/9/17].

συμφωνίες και 54.000 από την νέα συμφωνία της 18^{ης} Μαρτίου 2016.⁹⁸ Επομένως σύμφωνα με το μηχανισμό «ένας προς έναν» που υιοθετεί η συμφωνία, συνολικά 72.000 Σύριοι πρόσφυγες μπορούν να επιστραφούν από τα νησιά της Ελλάδας στην Τουρκία και αντίστοιχα άλλοι 72.000 Σύριοι πρόσφυγες θα μετεγκατασταθούν από την Τουρκία στην ΕΕ. Μέχρι 9-6-2017, ο συνολικός αριθμός των Σύρων που έχουν επανεγκατασταθεί στο πλαίσιο του προγράμματος από την Τουρκία στην ΕΕ, ανέρχεται στις 6.254 χιλιάδες. Η επανεγκατάσταση αφορά σε δέκα κράτη μέλη (Αυστρία, Βέλγιο, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ρουμανία, Ισπανία, Σουηδία, Κάτω Χώρες), ενώ και η Νορβηγία από τις 4 Απριλίου 2016 έχει επανεγκαταστήσει 563 Σύρους από την Τουρκία, με τον αριθμό τους να μην προσμετρείται στις επιστροφές Σύρων από την Ελλάδα. Αντίστοιχα ο συνολικός αριθμός ατόμων που έχουν εγκριθεί και αναμένουν επανεγκατάσταση ανέρχεται σε 1.458.⁹⁹ Με τη συμπλήρωση του προκαθορισμένου αριθμού προσφύγων, προβλέπεται η επανεξέταση του μηχανισμού.

Σε κάθε περίπτωση υπό την αυστηρή προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα τηρήσει τα συμφωνηθέντα, ως αντάλλαγμα, η ΕΕ θα χορηγήσει στην Τουρκία κονδύλια κατ' αρχήν ύψους 3 δις ευρώ, για τη δημιουργία δομών που θα συμβάλλουν στη βελτίωση της ζωής των προσφύγων, και την παραχώρηση επιπλέον 3 δις μέχρι το τέλος του 2018. Στο πλαίσιο επίσης της εμβάθυνσης των σχέσεων μεταξύ της ΕΕ με την Τουρκία, ενεργοποιείται εκ νέου η ενταξιακή προοπτική και πορεία της Τουρκίας στην Ε.Ε, με άνοιγμα του κεφαλαίου 33 για τον προϋπολογισμό, το οποίο είχε παγώσει η Γαλλία το 2007. Οι ενταξιακές συνομιλίες προβλέπεται να ξεκινήσουν επί της Ολλανδικής προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ, στις 30 Ιουνίου 2016.¹⁰⁰ Επιταχύνονται οι διαδικασίες ολοκλήρωσης του χάρτη πορείας για την ελευθέρωση των θεωρήσεων, με σκοπό την άρση της υποχρέωσης θεώρησης προς τη ζώνη Σένγκεν για τους Τούρκους

⁹⁸ Λυγερός., ο.π.,σελ. 183.

⁹⁹ [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COMM/COM/2017/06-26/COM_COM\(2017\)0323_EL.pdf,5/10/17](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COMM/COM/2017/06-26/COM_COM(2017)0323_EL.pdf,5/10/17).

¹⁰⁰ Στις 18 Μαρτίου 2016, οι ηγέτες της ΕΕ στο πλαίσιο της Δήλωσης ΕΕ- Τουρκίας συμφώνησαν για την επανεκκίνηση της ενταξιακής διαδικασίας της Τουρκίας με τον τότε Πρωθυπουργό της Ahmed Davutoğlu, να ανοίξει το κεφάλαιο 33 για τον προϋπολογισμό κατά τη διάρκεια της ολλανδικής προεδρίας, όπως ορίζεται στην κοινή δήλωση της 29ης Νοεμβρίου 2015. Από την πλευρά της Κύπρου, δεν ασκήθηκε βέτο. Για τις συνομιλίες μέχρι σήμερα, δεν έχει οριστεί νέα ημερομηνία.

πολίτες, υπό την αίρεση ότι η Τουρκία θα προβεί στις αναγκαίες ενέργειες για να ανταποκριθεί στις δεσμεύσεις της απέναντι στην ΕΕ, εκπληρώνοντας και τα 72 προαπαιτούμενα που είναι προϋπόθεση για τους υπηκόους τρίτων χωρών.¹⁰¹ Περαιτέρω η Τουρκία δεσμεύθηκε να υλοποιήσει κάθε πρόσφορο μέτρο προκειμένου να εμποδίσει τις μεταναστευτικές ροές από την ξηρά και τη θάλασσα, συνεργαζόμενη στο θέμα τόσο με την ΕΕ, όσο και με τα γειτονικά κράτη.

Ωστόσο παρά την αρχική αισιοδοξία που δημιούργησε η υπογραφή της συμφωνίας, η υλοποίηση της δεν έχει επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ενώ έχει εντόνως επικριθεί και έχουν διατυπωθεί νομικοί προβληματισμοί ως προς την εγκυρότητα της. Όπως τεκμαίρεται από την COM(2017) 323 final από 13/6/2017 έκτη Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχετικά με την πρόοδο που έχει σημειωθεί από την εφαρμογή της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, τα στοιχεία είναι αποκαλυπτικά. Ενάμιση σχεδόν χρόνο από την έναρξη υλοποίησης της συμφωνίας, έχουν επιστραφεί στην Τουρκία συνολικά 1789¹⁰² μετανάστες, αριθμός εξαιρετικά μικρός αναλογικά με τον αριθμό των εγκλωβισμένων στα ελληνικά νησιά προσφύγων και μεταναστών, ο οποίος ξεπερνά τις 14.000 χιλιάδες.¹⁰³

Ο θετικός αντίκτυπος επομένως της συμφωνίας, εστιάζεται κυρίως στο γεγονός ότι από την έναρξη της συμφωνίας έχουν μειωθεί οι παράνομες διελεύσεις από την Τουρκία προς τα ελληνικά νησιά και όχι στην εύρυθμη εξέλιξη της μετεγκατάστασης, η οποία αντιμετωπίζει δυσλειτουργίες στην υλοποίησή της,

¹⁰¹<http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement> [4/10/17]

¹⁰²[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COM/M/COM/2017/06-26/COM_COM\(2017\)0323_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COM/M/COM/2017/06-26/COM_COM(2017)0323_EL.pdf) , [5/10/17]. Τα άτομα που έχουν επιστρέψει στην Τουρκία από τις 20 Μαρτίου 2016, ημερομηνία έναρξης της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας και στο πλαίσιο αυτής, μέχρι την ημερομηνία υποβολής της Έκθεσης ανέρχονται στους 1.210, ενώ 588 πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο και σύμφωνα με το διμερές πρωτόκολλο Ελλάδας-Τουρκίας. Όλοι οι ανωτέρω είτε είχαν λάβει απορριπτική απόφαση επί αιτήσεως ασύλου (συμπεριλαμβανομένων των απορριπτικών αποφάσεων σε δεύτερο βαθμό), είτε είχαν ανακαλέσει την αίτηση διεθνούς προστασίας ή ουδέποτε υπέβαλλαν αίτηση ασύλου.

¹⁰³[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COM/M/COM/2017/06-26/COM_COM\(2017\)0323_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COM/M/COM/2017/06-26/COM_COM(2017)0323_EL.pdf) 5/10/17. Κατ' εκτίμηση των ελληνικών αρχών έως 9/ 6/17, ο αριθμός των μεταναστών και προσφύγων στα ελληνικά νησιά ανήρχετο στις 13.968 χιλιάδες, δεδομένης ωστόσο της ύπαρξης εκθέσεων οι οποίες αμφισβητούν τα εν λόγω αριθμητικά δεδομένα, η Επιτροπή έχει ζητήσει από τις ελληνικές αρχές, να διευκρινίσουν τον ακριβή αριθμό των μεταναστών που βρίσκονται στα νησιά και στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης.

εξαιτίας της γραφειοκρατικής επιβάρυνσης από το πλήθος αιτημάτων ασύλου, αλλά και της έλλειψης υποδομών και προσωπικού το οποίο στελεχώνει τις επιτροπές ασύλου.¹⁰⁴ Αν και η ΕΕ¹⁰⁵ έχει δεσμευθεί απέναντι στην Ελλάδα να υποστηρίξει διοικητικά τη διαδικασία με ειδικούς υπαλλήλους στο θέμα του ασύλου, ωστόσο δεν έχει εκπληρώσει στον απαιτούμενο βαθμό την δέσμευση της.

Η Ευρωπαϊκή συμφωνία έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής, καθώς το σχέδιο διαχείρισης του προσφυγικού-μεταναστευτικού προβλήματος παρουσιάζει νομικές ασάφειες και διαδικαστικά προβλήματα, αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών μελών της ΕΕ, τα οποία στη διάρκεια της υλοποίησης μπορούν να εξελιχθούν σε ανυπέρβλητα εμπόδια.

Ένα πρώτο κρίσιμο ζήτημα, αποτελεί ο εθελοντικός χαρακτήρας της μετεγκατάστασης των προσφύγων στην ΕΕ, με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει για τη λειτουργικότητα της συμφωνίας. Η ελληνική πλευρά υποστήριξε ότι ο χαρακτήρας της μετεγκατάστασης επιβάλλεται να είναι αναλογικός και υποχρεωτικός, ωστόσο κάτι τέτοιο δύσκολα μπορεί να γίνει αποδεκτό εξ αιτίας της άρνησης των χωρών του Visegrad,¹⁰⁶ αλλά και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, οι κυβερνήσεις των οποίων, με αφορμή τα τρομοκρατικά χτυπήματα στις Βρυξέλλες, συρρίκνωσαν την ήδη ασθενή διάθεση τους να αποδεχθούν τους πρόσφυγες.¹⁰⁷

Το δεύτερο εξίσου σημαντικό, είναι ότι οι αιτήσεις ασύλου σύμφωνα με το προσφυγικό δίκαιο απαιτούν εξατομικευμένη κρίση. Επομένως κάθε αίτηση ασύλου πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά, με συνέντευξη του αιτούντος, καθώς δεν είναι αποδεκτές στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου οι μαζικές, συνοπτικές

¹⁰⁴ Ένας επιπλέον επιβαρυντικός παράγων που συνετέλεσε στην καθυστέρηση της εξέτασης των αιτήσεων ασύλου, αποτελεί το γεγονός ότι για δύο χρόνια από το καλοκαίρι του 2015, είχε διακοπεί η λειτουργία των δευτεροβάθμιων επιτροπών ασύλου που είχαν συσταθεί από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, με αποτέλεσμα να μην εξετάζονται σε δεύτερο βαθμό οι αιτήσεις ασύλου που είχαν απορριφθεί από τις πρωτοβάθμιες επιτροπές. Η απόφαση του ΣτΕ που έκρινε συνταγματική τη λειτουργία τους τον Μάιο του 2017, έδωσε τέλος στη χρονίζουσα καθυστέρηση.

¹⁰⁵ [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COM/M/COM/2017/06-26/COM_COM\(2017\)0323_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COM/M/COM/2017/06-26/COM_COM(2017)0323_EL.pdf) [5/10/17]

¹⁰⁶ Η ομάδα Visegrad, ιδρύθηκε το 1990 στην πόλη Βίεγκραντ της Δυτικής Ουγγαρίας από τέσσερις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία και Σλοβακία (τότε ενιαίο κράτος), προκειμένου να προωθήσουν την προσέγγισή τους στην ΕΕ, ύστερα από την πτώση του Ανατολικού Συνασπισμού και τη διάλυση του «Συμφώνου της Βαρσοβίας». Οι χώρες αυτές οι οποίες προσχώρησαν στην ΕΕ τον Μάιο του 2004, επικρίνονται για την αμφιλεγόμενη, σκληροπορηνική τους πολιτική, με την άρνησή τους να δεχθούν στο έδαφός τους πρόσφυγες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, κατά παράβαση των νομικών τους υποχρεώσεων προς τα Κ-Μ της ΕΕ.

¹⁰⁷ Λυγερός, ο.π., σελ.183

διαδικασίες. Η αντίθετη αντιμετώπιση συνιστά συλλογική απέλαση.¹⁰⁸ Είναι εμφανές ότι η διαδικασία είναι εξαιρετικά χρονοβόρα και δυσλειτουργική, καθώς όσο καθυστερεί η εξέταση των αιτήσεων ασύλου, τόσο θα καθυστερούν και οι επιστροφές προς την Τουρκία. Αυτό για την ελληνική πλευρά πρακτικά σημαίνει ότι δεν θα υπάρξει άμεση αποσυμφόρηση των νησιών τα οποία διαρκώς επιβαρύνονται με νέες αφίξεις, με τους κινδύνους που συνεπάγεται ο εγκλωβισμός στα νησιά μεγάλου αριθμού ατόμων για μεγάλο χρονικό διάστημα.¹⁰⁹

Το τρίτο ζήτημα, αφορά την επιστροφή στην Τουρκία Σύρων, που τους έχει αποδοθεί άσυλο, οι οποίοι δεν μπορούν να επιστραφούν ακόμα και εάν η Τουρκία χαρακτηρίζεται «ασφαλής τρίτη χώρα». Ο όρος «ασφαλής χώρα», χρησιμοποιείται συνήθως για τις χώρες που θεωρούνται είτε χώρες «μη παραγωγής» προσφυγικών πληθυσμών ή χώρες, στις οποίες οι άνθρωποι που διώκονται μπορούν να απολαμβάνουν επαρκούς προστασίας (Οδηγία 2013/32 ΕΕ, όπως ενσωματώνεται στο εθνικό μας δίκαιο με τον με τον Ν. 4375/2016).¹¹⁰

Έχουν διατυπωθεί διάφοροι προβληματισμοί, αν στο πλαίσιο της συμφωνίας η Τουρκία μπορεί να θεωρείται ασφαλής τρίτη χώρα για τους πρόσφυγες. Η Τουρκία έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για τους Πρόσφυγες και το Πρωτόκολλο του 1967, ωστόσο διατηρεί έναν γεωγραφικό περιορισμό για τους μη Ευρωπαίους αιτούντες άσυλο, αναγνωρίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο μόνο τους πρόσφυγες που προέρχονται από την Ευρώπη, τις χώρες δηλαδή μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η επιφύλαξη του γεωγραφικού περιορισμού δεν την

¹⁰⁸ Τσεβρένης Β., (2016), *Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενώπιον του προσφυγικού προβλήματος*, εκδ. Πληθώρα-Ευρασία, Αθήνα, σελ.39: Απόφαση της 23 Φεβρουαρίου 2012 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που αφορά την περίπτωση *Hirsi Jamae@ EAΠ* κατά της Ιταλίας, σύμφωνα με την οποία η Ιταλία εκδιώκοντας αφρικανούς μετανάστες και αιτούντες άσυλο στην θάλασσα, παραβίασε τις αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εφόσον τους εξέθεσε σε κίνδυνο να υποστούν κακομεταχείριση στη Λιβύη ή να επαναπατριστούν στη Σομαλία και την Ερυθραία. Σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση, οι κρατικές αρχές οφείλουν να συμμορφώνονται στο διεθνές δίκαιο και να παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης σε εξατομικευμένες διαδικασίες, με δυνατότητα έφεσης, διότι σε ενάντια περίπτωση η απομάκρυνση συνιστά συλλογική απέλαση.

¹⁰⁹ Η συλλογική απέλαση των αλλοδαπών, απαγορεύεται από το νομικό πλαίσιο της ΕΕ, (άρθρο 19, Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ), σε συνδυασμό με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Ειδικότερα το Δικαστήριο (ΕΔΔΑ), με νομολογία του έχει αποδεχθεί ότι στις περιπτώσεις που ένα κράτος διασώζει στη θάλασσα ή όπου αλλού παράνομους μετανάστες ή αιτούντες άσυλο, ισχύει η ΕΣΔΑ, η οποία προβλέπει την απαγόρευση οποιασδήποτε προσπάθειας εκ μέρους του κράτους, να τους προωθήσει σε μέρος που δεν είναι ασφαλές γι αυτούς, χωρίς να τους παρέχει το δικαίωμα να υποβάλουν αίτημα ασύλου.

¹¹⁰ Οδηγία 2013/32/ΕΕ, όπως ενσωματώνεται στο εθνικό μας δίκαιο με τον Ν. 4375/2016 στο <http://www.immigration.gr/2016/05/blog-post.html?m=0>, [6/10/17].

δεσμεύει επομένως στην εφαρμογή της σύμβασης σε πρόσφυγες προερχόμενους εκτός.¹¹¹ Ταυτόχρονα, αν και η Τουρκία είναι συμβαλλόμενο μέρος της ΕΣΔΑ, εντούτοις υπάρχουν πολλές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου εναντίον της για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με την κατάσταση να είναι ιδιαίτερα ρευστή μετά και την απόπειρα πραξικοπήματος της 16ης Ιουλίου του 2016.¹¹²

Για την Ελληνική Πολιτεία η Τουρκία αναγνωρίζεται ως ασφαλής τρίτη χώρα, με πρόσφατη απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η Ολομέλεια στις 22 Σεπτεμβρίου 2017, απεφάνθη επί προσφυγής που είχαν καταθέσει στο Συμβούλιο της Επικρατείας Σύριοι αιτούντες άσυλο, ότι η Τουρκία αποτελεί ασφαλή τρίτη χώρα και επομένως δεν υπάρχει ο κίνδυνος σοβαρής βλάβης (να υποστούν δηλαδή βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία), όσων πρόκειται να επαναπροωθηθούν στην επικράτειά της.¹¹³ Στην πραγματικότητα συνιστά μια απόφαση η οποία ουσιαστικά ανοίγει το δρόμο για την επιστροφή στην Τουρκία όχι μόνο μεταναστών αλλά και προσφύγων, γεγονός που έχει ξεσηκώσει θύελλα αντιδράσεων στις οργανώσεις κοινωνικών δικαιωμάτων και προσφύγων, οι οποίοι ζητούν από την ελληνική κυβέρνηση, αλλά και τις Ευρωπαϊκές, να μην προχωρήσουν σε μαζικές επιστροφές. Η απόφαση του ΣτΕ δημιουργεί δεδικασμένο για παρόμοιες περιπτώσεις και ανοίγει το δρόμο στις δευτεροβάθμιες επιτροπές εξέτασης αιτημάτων ασύλου να απορρίψουν αντίστοιχα αιτήματα. Ο χαρακτηρισμός μιας χώρας ως ασφαλούς δεν είναι ισόβιος και επομένως η συναφθείσα δήλωση της ΕΕ

¹¹¹ <http://www.cnn.gr/focus/story/72665/symfonia-ee-toyrkias-gia-to-prosfygiko-h-apotimisi-einai-tragiki> [5/10/17]

¹¹² Κουμάκης Λ., (17/7/2016), *Η τουρκική τραγωδία*, στο [/www.analyst.gr/2016/07/17](http://www.analyst.gr/2016/07/17). Το αποτέλεσμα της απόπειρας πραξικοπήματος ήταν 265 νεκροί, 1.400 τουλάχιστον τραυματίες και το πραγματικό πογκρόμ που επακολούθησε, με τις αδιάκριτες διώξεις στελεχών των Τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, όπου το σύνολο των ανώτατων και ανώτερων αξιωματικών και των τριών όπλων (Αρχηγοί, υπαρχηγοί, στρατηγοί, ναύαρχοι, πτέραρχοι συνταγματάρχες), δεν είναι ασφαλής, ακόμα και αν δεν συμπεριλαμβάνεται στους 3.000 στρατιωτικούς που ήδη βρίσκονται «υπό περιορισμό».

¹¹³ Η απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ, αφορά την προσφυγή δύο Σύρων αιτούντων άσυλο, οι οποίοι στις 10 Μαρτίου 2017, προσέφυγαν κατά απορριπτικής απόφασης δευτεροβάθμιας επιτροπής, σχετικά με το κατά πόσο είναι νόμιμη η λειτουργία των επιτροπών και αν η Τουρκία είναι ασφαλής τρίτη χώρα, προκειμένου να μην επιστραφούν στο πλαίσιο της Κοινής Δήλωσης Ελλάδας Τουρκίας. Το Συμβούλιο της Επικρατείας απεφάνθη ότι η τρέχουσα συγκρότηση των επιτροπών προσφύγων είναι σύμφωνη με το σύνταγμα, ωστόσο επιφυλάχθηκε να γνωμοδοτήσει στο ερώτημα αν η Τουρκία είναι ασφαλής τρίτη χώρα, και παρέπεμψε την υπόθεση στην Ολομέλεια.

με την Τουρκία, ενέχει το κίνδυνο να καταρρεύσει αν εξαιτίας των σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει στο εσωτερικό της, περάσει το όριο που την κατατάσσει στις ασφαλείς χώρες.

Μια ακόμα διάσταση της συμφωνίας με άμεσο αντίκτυπο για την Ελλάδα, είναι ότι στο πλαίσιο της μετεγκατάστασης η Τουρκία αποδέχεται πρόσφυγες αποκλειστικά από τα ελληνικά νησιά και όχι από την ηπειρωτική χώρα, ενώ δεν υπάρχει πρόβλεψη για τους περίπου 50.000¹¹⁴ που πέρασαν στην Ελλάδα πριν την έναρξη της συμφωνίας. Ήδη στα ελληνικά νησιά παραμένει εγκλωβισμένος δυσανάλογα μεγάλος σε συνάρτηση με τις τοπικές κοινωνίες αριθμός προσφύγων και μεταναστών, ο οποίος παρά τη συναφθείσα συμφωνία με την Τουρκία διαρκώς αυξάνεται. Τα κέντρα καταγραφής και ταυτοποίησης (*hot spots*), λειτουργούν περισσότερο ως κέντρα φιλοξενίας παρά για τον πραγματικό σκοπό που έχουν δημιουργηθεί. Υπάρχει επομένως πάντα ο φόβος να προκύψουν εκτεταμένης κλίμακας παρενέργειες και προβλήματα δημόσιας ασφάλειας. Αν στην περίπτωση αυτή η ελληνική κυβέρνηση μεταφέρει μετανάστες και πρόσφυγες στην ηπειρωτική χώρα, τότε αυτόματα η συμφωνία καταρρέει.

Το πλέον όμως σημαντικό ως προς τα μελλοντικά αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρει και πρέπει διαρκώς να κρατά σε εγρήγορση την ελληνική πλευρά, είναι η παρουσία στο πλαίσιο της συμφωνίας Τούρκων αξιωματούχων στα ανατολικά νησιά του Αιγαίου, προκειμένου να λειτουργούν υποστηρικτικά στη διαδικασία επανεισδοχής στην Τουρκία. Το θέμα απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή καθώς είναι πιθανόν να θέσουν ζήτημα «γκρίζων ζωνών» για νησιά του Αιγαίου (π.χ. Αγαθονήσι) ή σε συνδυασμό με την ισχυρή παρουσία της Frontex και των χιλιάδων Ευρωπαίων που θα βοηθούν στις διαδικασίες ασύλου, μη θεωρηθεί ότι τα νησιά μετατρέπονται σε ένα είδος διεθνοποιημένου εδάφους, όπου οι τρίτοι θα αποφασίζουν για τις επιστροφές και την απόδοση ασύλου.¹¹⁵

¹¹⁴Τα στοιχεία προέρχονται από την ιστοσελίδα /www.antibaro.gr,[11/09/17]

¹¹⁵ Συρίγος Α., *Οι παγίδες μιας δυσεφάρμοστης συμφωνίας*, 21/3/16, <http://www.antibaro.gr/article/14699>[11/10/17]

4.4 Εξέλιξη της προσφυγικής κρίσης σε τριπλό πλαίσιο ΕΕ-Ελλάδας-Τουρκίας

Η Δήλωση για την από κοινού αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης, που υπεγράφη την 18 Μαρτίου 2016 μεταξύ Ε.Ε. και Τουρκίας, δημιούργησε προσδοκίες για προσέγγιση της Τουρκίας με την ΕΕ και την αναζωογόνηση της ευρωπαϊκής της προοπτικής η οποία ξεκίνησε το 2005, έχοντας διασφαλίσει προηγουμένως την επιλεξιμότητά της με τη συμφωνία του Ελσίνκι το 1999. Σήμερα, η αισιοδοξία αυτή για μια ακόμα φορά δεν φαίνεται να επαληθεύεται και οι σχέσεις των δύο μερών να βρίσκονται σε σημείο καμπής. Η διαχρονική απροθυμία της Τουρκίας να εκπληρώσει τα προαπαιτούμενα, αποτέλεσε τη θρυαλλίδα η οποία σε συνδυασμό με την επιλογή της να διαδραματίζει ρόλο μουσουλμανικής δύναμης υιοθετώντας ένα ισλαμοσυντηρητικό πρότυπο, την απομακρύνει συστηματικά από το δυτικό κοσμικό πρότυπο των ευρωπαϊκών κοινωνιών.

Η Τουρκία, μετά και την απόπειρα του πραξικοπήματος τον Ιούλιο του 2016, αντιμετωπίζει πολύπλοκα προβλήματα τα οποία της προσδίδουν χαρακτηριστικά αποσταθεροποίησης. Στο εσωτερικό της, καλείται να διαχειριστεί τις αποσχιστικές τάσεις των Κούρδων οι οποίοι επιδιώκουν την αυτοδιάθεσή τους και ταυτόχρονα, τα σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας της. Στο εγγύς εξωτερικό, αντιμετωπίζει το πρόβλημα των Κούρδων της Συρίας, οι οποίοι έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά με της Τουρκίας, γεγονός που την οδήγησε να στοιχηθεί με την Ρωσία όντας η ίδια μέλος του ΝΑΤΟ. Αυτές οι επιλογές την καθιστούν ασταθή και μη αξιόπιστο εταίρο και την ωθούν σε αχαρτογράφητα νερά, που αντανακλώνται και στους σταθερούς της συμμάχους, όπως είναι η Χαμάς, η Μουσουλμανική Αδελφότητα, το Πακιστάν και το Κατάρ,¹¹⁶ οργανώσεις και χώρες οι οποίες είτε χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές από το σύνολο του Δυτικού κόσμου, είτε υποστηρίζουν την τρομοκρατία και τον εξτρεμισμό.

¹¹⁶ Φίλης Κ., Συνέντευξη στον Καρβουνόπουλο Π., Militaire (22/10/2017), *Το τελευταίο χαρτί του Ερντογάν και ο κίνδυνος εμφυλίου στην Τουρκία*, <http://www.militaire.gr/%cf%84%ce%bf-%cf%84%ce%b5%ce%bb%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b1%ce%af%ce%bf-%cf%87%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%af-%cf%84%ce%bf%cf%85-%ce%b5%cf%81%ce%bd%cf%84%ce%bf%ce%b3%ce%ac%ce%bd-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%bf-%ce%ba/> , [22/10/2017]

Αναμφισβήτητα, εξακολουθεί να παραμένει μια σημαντική χώρα με σημαίνουσα γεωστρατηγική θέση και ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, τα σημερινά της αδιέξοδα απόρροια των στρατηγικών της επιλογών, οι άκριτες διώξεις που επακολούθησαν την απόπειρα του πραξικοπήματος και η καταπάτηση των δικαιωμάτων των διωκομένων, την κατευθύνουν σε επιλογές διαφορετικές από τις κοινές για τους λαούς της Ευρώπης αρχές και αξίες και συνηγορούν στην απομάκρυνση της ένταξής της στην ΕΕ στο προβλεπτό μέλλον. Προοιωνίζεται άλλωστε και από την απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που λήφθηκε με ευρεία πλειοψηφία στις 24/11/2016, για το προσωρινό «πάγωμα» των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Από την άλλη πλευρά, στην Ενωμένη Ευρώπη η προσφυγική κρίση ανέδειξε την αδυναμία της να μπορεί να διαχειριστεί επαρκώς και σε πραγματικούς χρόνους τους τεράστιους εξωτερικούς κλονισμούς που θέτουν σε δοκιμασία τη συνοχή της και αμφισβητούν τα σημαντικά ενοποιητικά της επιτεύγματα. Στο μάτι του ένοπλου φονταμενταλισμού, ακρωτηριασμένη μετά το πρόσφατο Brexit, καθώς η Μ. Βρετανία, η παλαιότερη κοινοβουλευτική δημοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση επέλεξε να αποχωρήσει, αδυνατεί να διαχειριστεί επαρκώς το όραμα των δημιουργών της. Η δημοκρατική συναίνεση των λαών που οδήγησαν στη δημιουργία της, παρουσιάζει διαλυτικά σημάδια και σ' αυτό το κλίμα η εσωτερική αμφισβήτηση οδηγεί τα ποσοστά των ακραίων λαϊκίστικων κομμάτων σε αξιοπρόσεκτη άνοδο. Έχει επομένως την ανάγκη σταθερών, και η Ελλάδα σ' αυτό το πλαίσιο μπορεί να έχει ουσιαστικό ρόλο, καθώς παρά τα δεινά οικονομικά της προβλήματα μαζί με τη Κύπρο, αποτελούν όαση σταθερότητας στη πλέον εύφλεκτη γωνιά του πλανήτη.

Παρουσιάζεται στην Ελλάδα η μοναδική ευκαιρία να αναβαθμίσει το ρόλο της, να αξιοποιήσει όλα τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα που την καθιστούν σταθερό εταίρο στον σκληρό πυρήνα της ΕΕ και την πύλη στρατηγικών επενδυτών με τους οποίους επιδιώκει συνεργασία η ΕΕ. Έχει επομένως το κίνητρο να στηρίζει την προσέγγιση της Τουρκίας στην ΕΕ και τη συνέχιση των συνομιλιών τους, καθώς μια αποσταθεροποιημένη χώρα μπορεί να εξάγει τη κρίση της και να λειτουργήσει αποσταθεροποιητικά στην περιοχή μας. Μια εξ' ίσου σημαντική παράμετρος που αφορά άμεσα την Ελλάδα ως χώρα πρώτης γραμμής, αποτελεί και η συναφθείσα Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας. Έχουν ήδη αναλυθεί οι λεπτές έννομες ισορροπίες στις οποίες ερείδεται η Συμφωνία, όπως ότι το

εποικοδόμημα της υλοποίησής της, εδράζεται στο χαρακτηρισμό της Τουρκίας ως «ασφαλούς χώρας». Η ενδεχόμενη επομένως διολίσθηση της στην αστάθεια, ενέχει τον κίνδυνο κατάρρευσης της Συμφωνίας, γεγονός που θα λειτουργήσει υπονομευτικά στις προοπτικές της Ελλάδας.

4.5 Ανακεφαλαίωση

Η προσφυγική κρίση το 2015, βρήκε την ΕΕ απροετοίμαστη να διαχειριστεί τη ροή τόσο μεγάλου αριθμού προσφύγων, η οποία ανέδειξε την έωλη παθογένεια της μεταναστευτικής της πολιτικής και την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου μεταναστευτικού συστήματος βασισμένου στην αλληλεγγύη, τη συμμετοχή και τη συνεννόηση των κρατών μελών. Υπό το βάρος της πίεσης του προβλήματος, προκειμένου να περιορίσει και να ελέγξει την κρίση η οποία ταρακούνησε τα θεμέλια του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και δυνάμωσε τις φωνές εσωτερικής αμφισβήτησης, προχώρησε στη συνομολόγηση της Δήλωσης με την Τουρκία τον Μάρτιο του 2016.

Αν και η συμφωνία για το προσφυγικό, σχεδιάστηκε για να αποτελέσει εργαλείο συνεργασίας και προσέγγισης, αμφίπλευρα επωφελές και να οδηγήσει στην ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, εν τούτοις τα αδιέξοδα και οι διαφορετικές από τις κοινές αρχές και αξίες για τους λαούς της ΕΕ επιλογές της, συντελούν στην απομάκρυνση της ενταξιακής της προοπτικής στο προβλεπτό μέλλον. Η Ελλάδα σε μια περιοχή γενικευμένης αστάθειας, έχει τη δυναμική να αποτελέσει σταθερά για την ΕΕ, η οποία μετά και τη νίκη του Leave στο δημοψήφισμα στη Μ. Βρετανία στις 23^η Ιουνίου 2016, έχει επιπλέον προβλήματα να διαχειριστεί. Όμως για να έχει τη δυνατότητα απερίσπαστη να διαδραματίσει αυτό το ρόλο, έχει το ενδιαφέρον σε κάθε περίπτωση να στηρίζει την προσέγγιση της Τουρκίας με την ΕΕ και τη διατήρηση ανοιχτών των διαύλων επικοινωνίας τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ιστορική αναδρομή των ελληνοτουρκικών σχέσεων στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε ανάμεσα στις δύο συνθήκες, της Λωζάννης (1923) με την οριστικοποίηση του εδαφικού καθεστώτος των δύο χωρών, και του Ελσίνκι (1999) με την επιλεξιμότητα της Τουρκίας ως "υπό ένταξη χώρα" στην ΕΕ, ξεδίπλωσε ένα ευρύ φάσμα διακυμάνσεων στις σχέσεις των δύο χωρών. Από την ειρηνική συνύπαρξη υπό το πρίσμα του «Συμφώνου Φιλίας», μέχρι την ένοπλη σύγκρουση το καλοκαίρι του 1974 με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και τη *de facto* διχοτόμησή της, στις κρίσεις του Ιουλίου 1976 (Σισμίκ-1), του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων τον Ιανουάριο του 1996. Από τις διμερείς πρωτοβουλίες στο «Πνεύμα του Νταβός» και την σταθερότερη σε ευρωπαϊκό πλαίσιο συνεργασία της Συμφωνίας του Ελσίνκι, στον μακρύ κατάλογο των εκκρεμών ζητημάτων που θέτει ο επιθετικός τούρκικος αναθεωρητισμός, επικεντρωμένων στην αναθεώρηση του νομικού καθεστώτος (*status quo*) της Ελλάδας στο Αιγαίο, χωρίς να παραβλέπεται και η κλιμακούμενη ενασχόλησή του με τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης (παρουσιάζεται στο Παράρτημα Α').

Παρά τις μονομερείς διεκδικήσεις της Τουρκίας στο ιδιαίτερα προσφιλέσ της θέμα των «γκρίζων ζωνών»,¹¹⁷ η δεκαετία του 1990 τελείωσε ιδανικά για τις δύο χώρες, με την προσέγγισή τους στο πλαίσιο της Συμφωνίας του Ελσίνκι. Με το ξεκίνημα του νέου αιώνα, μια καινούργια παράμετρος, το μεταναστευτικό, αρχίζει να επηρεάζει τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις. Προϊόν της γενικευμένης αστάθειας στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, αποτελεί τη νέα χρυσή ευκαιρία στη νέο-οθωμανική επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, η οποία με τη συντεταγμένη εργαλειακή χρησιμοποίησή του ως μοχλού πίεσης επί της Ελλάδας και διπλωματικής της αναβάθμισης απέναντι στην ΕΕ, επιδιώκει να οικοδομήσει το όραμα της.

Ο κλιμακούμενος ωστόσο πόλεμος στη Συρία σε συνέργεια με τους παράγοντες που εμφιλοχώρησαν το 2015, μετέτρεψαν το αρχικά διμερές πρόβλημα, σε προσφυγική-μεταναστευτική κρίση συνολικά για την ΕΕ, η οποία

¹¹⁷ Μπότσιου, ό.π., σελ. 193.

βρέθηκε ανέτοιμη να διαχειριστεί τη ροή τόσο μεγάλου αριθμού προσφύγων. Υπό το βάρος της πίεσης του προβλήματος, η ΕΕ προχώρησε στη συνομολόγηση της Δήλωσης με την Τουρκία τον Μάρτιο του 2016. Η συναφθείσα συμφωνία και με την ιδιότητα της Τουρκίας ως «υπό ένταξη» χώρας στην ΕΕ, είχε διττό ρόλο. Αφ' ενός να ελέγξει το πρόβλημα και αφ' ετέρου να αναθερμάνει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, η οποία τον παρόντα χρόνο αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα στο εσωτερικό και στο εγγύς εξωτερικό. Η Συμφωνία παρά τις διατυπωθείσες επιφυλάξεις και δυσκολίες, εξακολουθεί να υφίσταται καθώς συνοψίζεται ως αμοιβαία επωφελής. Αυτή που εμφανίζει διακριτά σημάδια απομάκρυνσης, είναι η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας. Την προσέγγιση δεν φαίνεται να επιθυμεί κυρίως η Άγκυρα, όπως διαφαίνεται στις επιλογές της εξωτερικής της πολιτικής, ούτε όμως και η ΕΕ, καθώς οι επιλογές της πρώτης την απομακρύνουν από το κοινό δυτικό πρότυπο.

Σ' αυτό το γενικευμένο ρευστό γεωπολιτικό περιβάλλον, η Ελλάδα και η ΕΕ έχουν αμοιβαίο όφελος να παραμείνουν ενωμένες. Η Ελλάδα, σταθερό μέλος της ΕΕ, μπορεί με τη γεωπολιτική της θέση να συμβάλλει στη ευημερία ολόκληρης της Ευρώπης, αρκεί να βελτιστοποιήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Αλλά και η ΕΕ με τη σειρά της πρέπει να προχωρήσει σε βήματα στήριξης, καθώς η Ελλάδα αποτελεί εξωτερικό σύνορο και κάθε αμφισβήτηση της εδαφικής της ακεραιότητας συνιστά αμφισβήτηση των κοινών ευρωπαϊκών συνόρων. Στο πεδίο της πρόσφατης προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης, αυτό που αδιαμφισβήτητα προέκυψε νομοτελειακά, είναι ότι η διαχείριση του προσφυγικού-μεταναστευτικού ζητήματος δεν μπορεί να αποτελεί θέμα ενός μόνο κράτους. Κανένα κράτος μέλος, όσο ισχυρό και αν είναι, δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του προβλήματος, ούτε η ασφάλειά του θεωρείται δεδομένη.

Επομένως, οι επάλληλες κρίσεις στις οποίες κυριαρχούν το μεταναστευτικό και η ασφάλεια, έχουν δυνατότητα να αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο του επανασχεδιασμού της ευρωπαϊκής πολιτικής, βασισμένης στην έμπρακτη αλληλεγγύη, τη συμμετοχή και τη συνεννόηση του συνόλου των κρατών μελών. Στους κύριους άξονές της να περιλαμβάνει, τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων με την πλήρη ανάπτυξη της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, την αναδιαμόρφωση του ενιαίου ευρωπαϊκού συστήματος άσυλου, την υιοθέτηση διαδικασιών που θα καθιστούν υλοποιήσιμο

τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών, τη δημιουργία ενιαίου συντονιστικού κέντρου στα θέματα τρομοκρατίας και τη διάθεση πόρων και τεχνικών μέσων για τη στήριξη των κρατών μελών της πρώτης γραμμής, που δοκιμάζονται από το πρόβλημα.

Η προσφυγική-μεταναστευτική κρίση απέδειξε ότι οι προκλήσεις στους κόλπους της Ενωμένης Ευρώπης, δεν αντιμετωπίζονται με επιστροφή στο παρελθόν και μεμονωμένη διαχείριση από τα εθνικά κράτη, αλλά με τη φυγή στο μέλλον η οποία προκύπτει από την περισσότερη εμβάθυνση των σχέσεων και την Ευρωπαϊκή ενοποίηση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α': Ιστορικό χρονολόγιο

1923-1940	1923 Συνθήκη της Λωζάννης- οριοθέτηση των συνόρων Ελλάδας-Τουρκίας, που ισχύουν μέχρι σήμερα. 1930 Υπογραφή «Συνθήκης Φιλίας» μεταξύ Βενιζέλου και Ισμέτ Πασά (Ινονού). Ομαλές και φιλικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών.
1945-1953	Τέλος Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Διατήρηση των ομαλών και φιλικών σχέσεων.
1954-1958	Περίοδος έντασης των σχέσεων, με αφορμή τον αγώνα των Κυπρίων για ενοποίηση με την Ελλάδα. Η τουρκική αντίδραση εκφράζεται με διώξεις των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Περίοδος έντονων αντιπαραθέσεων.
1959-1963	Σχετική ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων μετά την υπογραφή το 1959 της Συνθήκης της Ζυρίχης με την οποία η Κύπρος γίνεται ανεξάρτητο κράτος.
1964-1974	Μαζικές απελάσεις της ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία, μετά τις προσπάθειες τροποποίησης της συνθήκης της Ζυρίχης. Εγείρεται, το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας από την πλευρά της Τουρκίας. Περίοδος τεταμένων σχέσεων.
1974-1996	Τουρκική εισβολή στην Κύπρο κατάληψη του Βόρειου Τμήματος του νησιού, ίδρυση του κράτους της Β. Κύπρου. Θερμά επεισόδια στο Αιγαίο: Ιούλιος 1976 (Σισμίκ-1), Μάρτιος 1987 και Ίμια Ιανουάριος 1996. Ψυχρές διπλωματικές σχέσεις.
1997-1998	Ψυχρές διπλωματικές σχέσεις.
1999-2004	Συνθήκη Ελσίνκι-η Τουρκία υποψήφια προς ένταξη χώρα στην ΕΕ, Προσπάθεια προσέγγισης.
2005-2014	Ενταξιακές διαπραγματεύσεις ΕΕ-Τουρκίας, Αβέβαιη ύφεση.
2015-2016	Μεταναστευτική/προσφυγική κρίση, Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, Πραξικόπημα στην Τουρκία το 2016, Αβέβαιη ύφεση.

Πηγή: Συντάκτρια

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Η Κύπρος μετά την τουρκική εισβολή

Πηγή:http://www.easypedia.gr/el/articles/c/y/p/%CE%95%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BD%CE%B1~Cyprus_districts_named_el.png_3f41.html [Πρόσβαση 30 Οκτωβρίου 2017]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Ασημακοπούλου Φ., Χρηστίδου Σ., (2002) *Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Αρβανιτόπουλος κ., Κόππα Μ., (2005) *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Βερέμης Θ., (2005), *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2005*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Βοσκόπουλος Γ., (2005), *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Από τον 20^ο στον 21^ο Αιώνα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Γεωργής Γ., Κυριακίδης Χ., Χααλάμπους Χ., (2017), *Λωζάννη 1923 διαχρονικές προσεγγίσεις και εκτιμήσεις*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Ευαγόρου Α. Ε., (2010), *Οι Ελληνο-Τουρκικές Σχέσεις από το 1923 έως σήμερα. Θεωρία Διεθνών Σχέσεων και Στρατηγική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.

Ηρακλείδης Α., (2007), *Άσπονδοι Γείτονες. Ελλάδα Τουρκία: Η Διένεξη του Αιγαίου*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Καζάκος Π, Λιαργκόβας Π, Μαρίας Ν, Μπότσιου Κ, Πολυχρονάκη Κ., (2001), *Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Τουρκίας"*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Καιρίδης Δ., Lenore G. Martin, (2006), *Ο ρόλος και η θέση της Τουρκίας στον κόσμο, Σύγχρονη πραγματικότητα και μελλοντικές προκλήσεις*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Καλοφωλιάς Π. Κ., (2011), *Το μεταναστευτικό ζήτημα στη Μεσόγειο: Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα»*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.

Π. Κανελλόπουλος, (2010). *Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης Συνθήκης της Λισσαβώνας* (2η εκδ.). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Κουσκουβέλης Η., (2013), *Το στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία»* Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.

- Λυγερός Σ., (2016), *Η εισβολή των αμάχων*», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Μάζης Ι. (2016), *Γεωπολιτική και Γεωστρατηγικές της Συριακής κρίσεως*, Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα.
- Μαυρογορδάτος Γ., (2017), *Μετά το 1922 η παράταση του διχασμού*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Μπότσιου Κ., (2001), *Οι Ελληνο-Τουρκικές Σχέσεις στο συλλογικό Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό Μέλλον της Τουρκίας*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, σελ 134- 213.
- Νταβούτογλου Α., (2010), *Το στρατηγικό Βάθος Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας* μτφ Ν. Ραπτόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα.
- Ντόκος Θάνος, (Νοέμβριος 2010), *Αλφαβητάρι των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων*, Κείμενο Εργασίας ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα.
- Ριζάς Σ., (2006), *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και το Αιγαίο 1973-1976*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.
- Ροζάκης Χρήστος, (1991), *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση στο συλλογικό Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα.
- Σαμπατάκου Ε. Α., (2010), *Ερμηνεύοντας την εξέλιξη της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ. Νομοθετική, Θεσμική, Επιχειρησιακή Εξέλιξη. Δρώντες, Δομές και Δάδραση*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Σβολόπουλος Κ., (2014) *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*, Εκδόσεις Εστία.
- Σολταρίδης Σ., (2011), *Η Δ. Θράκη και οι Μουσουλμάνοι: Τι ακριβώς συμβαίνει;* Εκδόσεις Λιβάνης, Αθήνα.
- Στυλιανίδης Ε., (2016), *Θράκη: το επόμενο βήμα*», Εκδόσεις Μίνωας, Αθήνα.
- Συρίγος Α., (2016), *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Τρουμπέτα Σ., (2012), *Το Προσφυγικό και Μεταναστευτικό Ζήτημα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Τσεβρένης Κ. Β., (2016), *Η Ευρώπη και η Ελλάδα ενώπιον του προσφυγικού προβλήματος. Σύγχρονες προκλήσεις, νέες προοπτικές*», Εκδόσεις Πληθώρα, Αθήνα.

Φίλης Κ., (2017), *Πρόσφυγες, Ευρώπη, ανασφάλεια*», Εκδόσεις Παπαδόπουλος, Αθήνα.

Φραγκούλης Φ., (2012), *Ποιά Τουρκία; Ποιοί Τούρκοι*", Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Περιοδικό «Επίκαιρα», Μάζης Ι., Σγούρος Γ.Α, ένθετο στο τεύχος 82, (12-18/5/2011), *Η ελληνική Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Καστελόριζο - Αρχές μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης*.

Περιοδικό Επίκαιρα., Λυγερός Σ:, (16-02 -2011), *Γιατί συμφέρει το γήπεδο της ΑΟΖ*".

ΦΕΚ Α'91/2.5.2001, Ν. 2910/2001 *Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις*.

ΦΕΚ Α' 212/23.8.2005, Ν. 3386/2005 *Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*.

ΦΕΚ Α' 49/24.3.2010, Ν. 3838/2010 *Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών*.

ΦΕΚ Α' 7/26.1.2011, Ν. 3907/2011 *Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής κλπ*.

ΦΕΚ Α' 215/30.09.2011, Ν. 4018/2011 *Αναδιάρθρωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους αυξημένης ασφάλειας*.

ΦΕΚ Α' 85/11.04.2012, Ν. 4071/2012, *άρθρα 22-42 Ενσωμάτωση Οδηγίας 2009/50 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης και λοιπές διατάξεις*.

ΦΕΚ Α' 80/01.04.2014, Ν. 4251/2014 *Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις*.

ΦΕΚ Α' 76/09.07.2015, Ν.4332/2015 *Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας - Τροποποίηση του Ν.4251/2014 κλπ*.

Ξενόγλωσση

Athanasopoulos H., (2001) *Greece, Turkey and Aegean Sea: a Case Study in International Law*. Mc Farland.

Arvanitopoulos K., (2009), «*Turkey's accession to the European union: an unusual candidacy*», The Constantinos Karamanlis Institute for Democracy.

Cockburn P., (2014) *The Jihadis Return: ISIS and the new Sunni uprising*.

Grey J., (2004), *AL QAEDA and what it means to be modern*, Ed. Faber and Faber.

Mustafa Aydin and Ifantis Kostas, (2004), *Turkish-Greek Relations. The Security Dilemma in the Aegean*. London & New York: Routledge.

Plakoudas Spyridon (2017), *The Greek Doctrine of Extended Deterrence and the Imia/Kardak Crisis in 1996*” in Beatrice D. Heuser (ed.): *Military Exercises and War Games*, Reading: Reading University Press, forthcoming.

Rodier, Claire., (2016), *Migrants et refugies, Reponse aux indecis, aux inquietes et aux reticents*, Editions La Decouverte.

Syrigos Angelos, (1998), *The Status of the Aegean Sea According to International Law*, Sakkoulas, Athnes.

Weiss M., Hassan H., (2016), *ISIS: Inside the Army of Terror*, Publ., Regan Arts.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, *Πολιτικές Σχέσεις*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/tourkia/>, [Πρόσβαση 9 Ιουλίου 2017]

Συνέντευξη του Α. Συρίγου, στο ΑΠΕ-ΜΠΕ 7.08.2017, με θέμα *Τουρκία: Η Συνθήκη της Λωζάννης, το Αιγαίο και οι Κούρδοι – Ανάλυση*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, [/www.onalert.gr/stories/tourkia-h-synthiki-ths-lozannis-to-aigaio-kai-oi-kourdoi-analysh/58458](http://www.onalert.gr/stories/tourkia-h-synthiki-ths-lozannis-to-aigaio-kai-oi-kourdoi-analysh/58458) , [Πρόσβαση 1 Νοεμβρίου 2017]

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. ««Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016»» www.consilium.europa.eu. 18 Μαρτίου 2016, διαθέσιμο στη διεύθυνση,

<http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>. [Πρόσβαση 11 Σεπτεμβρίου 2017]

Σ., Μιχαλόπουλος. «Βερολίνο: Καμία «χαλάρωση» των ευρωπαϊκών αξιών προς την Τουρκία λόγω προσφυγικού.» *gr*. 12 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.euractiv.gr/section/evropaika-diethni/news/verolino-kamia-chalarosi-ton-evropaikon-axion-pros-tin-tourkia-logo-prosfigikou/> [Πρόσβαση 7 Σεπτεμβρίου 2017]

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη- ΕΛ.ΑΣ, *Το φαινόμενο της μετανάστευσης*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852, [Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2017]

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, από την ιστοσελίδα Μεταναστευτική Πολιτική, διαθέσιμο στη διεύθυνση, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_5.12.3.pdf, [Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2017]

Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, «Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων», διαθέσιμο στη διεύθυνση, https://www.google.gr/search?q=έννοια+πρόσφυγα+σύμφωνα+με+τη+σύμβαση+την+γεεύης&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=7v0FWojQJM-DuAGCgr2, [Πρόσβαση 2 Οκτωβρίου 2017]

Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, «Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων», διαθέσιμο στη διεύθυνση, https://www.google.gr/search?q=%CE%A4%CE%BF+%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C+%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%8E%CF%82+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82+%CF%84%CF%89%CE%BD+%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE%BD+%&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=2_YJWsb7MJGAtAGKjrqwBg, [Πρόσβαση 2 Οκτωβρίου 2017]

Σύμβαση της Γενεύης του 1951 - Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ διαθέσιμο στη διεύθυνση, <https://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/Geneva1951faq.pdf>, [Πρόσβαση 2 Οκτωβρίου 2017]

2013/32/ΕΕ οδηγία του Συμβουλίου της Ευρώπης διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52015PC0452> : [Πρόσβαση 2 Νοεμβρίου]

Υπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, ΕΡΤ,30/12/2015 διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.ert.gr/aidiseis/diethni/ipati-armostia-tou-oie-ena-ekatommirio-prosfiges-ke-metanastes-eftasan-stin-evropi-mesa-sto-2015-vid> /[Πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2017]

Midas Report, 10/14, “Αξιολογώντας τη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας των πολιτικών ελέγχου της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα”, διαθέσιμο στη διεύθυνση,(www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2014/11/MIDAS-REPORT-GR-1.pdf), [Πρόσβαση 2 Οκτωβρίου 2017]

Συρίγος Α., *Που και πως χάθηκε ο έλεγχος στο μεταναστευτικό*, 22/2/16 διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.antibaro.gr/article/14414>, [Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2017]

Kim Sengupta, 20/2/12, διαθέσιμο στη διεύθυνση, (<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrias-sectarian-war-goes-international-as-foreign-fighters-and-arms-pour-into-country-7216665.html>)[Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2017]

<http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement> [Πρόσβαση 2 Οκτωβρίου 2017]

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ/Ιμια 1996 (25/10/15), διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://greekworldhistory.blogspot.gr/2015/10/1996.html#more> [Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2017]

Λυγερός Ν.,(30/11/17), *Το κατόρθωμα της Ελληνικής ΑΟΖ*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.antibaro.gr/article/17722>, [Πρόσβαση 30 Οκτωβρίου 2017]

Καρβουνόπουλος Π., (13/11/2017), *Η Τουρκία μεγάλος ασθενής και η μεγάλη ευκαιρία της Ελλάδας”! Ο Στρατηγός Γράμας μιλά*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.militaire.gr/%ce%b7-%cf%84%ce%bf%cf%85%cf%81%ce%ba%ce%af%ce%b1-%ce%bc%ce%b5%ce%b3%ce%ac%ce%bb%ce%bf%cf%82-%ce%b1%cf%83%ce%b8%ce%b5%ce%bd%ce%ae%cf%82-%>,[Πρόσβαση 13 Νοεμβρίου 2017]

Καρβουνόπουλος Π., Συνέντευξη του Φίλη Κ., στο Militaire (22/10/2017), *Το τελευταίο χαρτί του Ερντογάν και ο κίνδυνος εμφυλίου στην Τουρκία*, διαθέσιμο στη διεύθυνση,<http://www.militaire.gr/%cf%84%ce%bf-%cf%84%ce%b5%ce%bb%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b1%ce%af%ce%bf-%cf%87%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%af-%cf%84%ce%bf%cf%85-%>

[%ce%b5%cf%81%ce%bd%cf%84%ce%bf%ce%b3%ce%ac%ce%bd-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%bf-%ce%ba/](#) , [22 Οκτωβρίου 2017]

Dimitris Skleparis, (27.09.2015), ELIAMEP, *The Islamist Threat amidst the Refugee Crisis: Background and Policy Proposals*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2015/09/Briefing-Notes_37_September-2015_Skleparis-Dimitris-1.pdf , [5 Οκτωβρίου 2017]

<http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en/> , [Πρόσβαση 29 Σεπτεμβρίου 2017]

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COMM/COM/2017/06-26/COM_COM\(2017\)0323_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COMM/COM/2017/06-26/COM_COM(2017)0323_EL.pdf), [Πρόσβαση 5 Οκτωβρίου 2017].

European commission-Βρυξέλλες 6/4/16, διαθέσιμο στη διεύθυνση, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1246_el.htm , [Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2017]

https://msf.gr/sites/default/files/msfpublications/report_euturkeydeal_el.pdf[Πρόσβαση Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2017]

Οδηγία 2013/32/ΕΕ, όπως ενσωματώνεται στο εθνικό μας δίκαιο με τον Ν. 4375/2016, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.immigration.gr/2016/05/blog-post.html?m=0>, [Πρόσβαση 6 Οκτωβρίου 2017].

Συρίγος Α., *Οι παγίδες μιας δυσεφάρμοστης συμφωνίας*, 21/3/16, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.antibaro.gr/article/14699> [Πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2017]

<http://www.antibaro.gr/article/14414> [Πρόσβαση 11 Σεπτεμβρίου 2017]

<http://www.cnn.gr/focus/story/72665/symfonia-ee-toyrkias-gia-to-prosfigiko-h-apotimisi-einai-tragiki>[Πρόσβαση 5 Οκτωβρίου 2017]

<http://www.analyst.gr/2016/07/17/o-tourkiki-tragodia/> [Πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2017]

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. «Η Ε.Ε. και η προσφυγική κρίση.» Ιούλιος 2016, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/el/> [Πρόσβαση 12 Σεπτεμβρίου 2017]

<http://www.militaire.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84>

[%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B5/](#) [Πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2017]

<http://www.kathimerini.gr/927975/article/epikairothta/ellada/ste-8ewrei-asfalh-thn-toyrkia---epitrepei-thn-epistrofh-syrwn-prosfygwn-se-ayth> [Πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2017]

http://www.idis.gr/?p=4401#_ftn1 [Πρόσβαση 11 Οκτωβρίου 2017]

<http://www.analyst.gr/2017/01/07/tourkia-stin-teliki-evthia/> [Πρόσβαση 6 Οκτωβρίου 2017]

<https://www.voria.gr/article/avramopoulos-kakos-sindeoun-tin-tromokratia-me-to-metanastefiko> [Πρόσβαση 12 Σεπτεμβρίου 2017]

[-http://www.tovima.gr/society/article/?aid=491581](http://www.tovima.gr/society/article/?aid=491581), [Πρόσβαση 7 Ιουλίου 2017]

<http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/priorities/20150831TST91035/20170629STO78631/e-metanasteutike-krise-sten-europe> [Πρόσβαση 3 Σεπτεμβρίου 2017]

<http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/metanasteutike-krise-sten-ee-stoikheia-kai-arithmoi>[Πρόσβαση 3 Σεπτεμβρίου 2017]

<http://www.naftemporiki.gr/story/1183113/suria-310000-oi-epibebaiomenoi-nekroi-tou-emfuliou-polemou> [Πρόσβαση 4 Οκτωβρίου 2017]

Γιάννης Ελαφρός εφημ Καθημερινή, (29/12/15), διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.kathimerini.gr/843851/article/epikairothta/ellada/836000-prosfyges-mesa-sto-2015>, [Πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2017]

http://www.minocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&lang=EN&perform=view&id=5055&Itemid=466&lang=GR [Πρόσβαση 1 Οκτωβρίου 2017]

<http://mignatiou.com/2017/09/to-charti-tou-prosfigikou-pezi-pali-i-tourkia-o-soultanos-piezi-anigontas-ti-strofinga/>[Πρόσβαση 15 Οκτωβρίου 2017]

<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syrias-sectarian-war-goes-international-as-foreign-fighters-and-arms-pour-into-country-7216665.html>[Πρόσβαση 2 Σεπτεμβρίου 2017]

<https://www.synigoros.gr/?i=foreigner.el.metanastis-nomoi.293979>, [Πρόσβαση 28 Σεπτεμβρίου 2017]

<https://ekyklos.gr/sb/407-oi-sxeseis-elladas-tourkias-kai-i-epilysi-tou-kypriakou-zitimatos.html>[Πρόσβαση 7 Οκτωβρίου 2017]

Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πετρακοπούλου Μ., *Οι σχέσεις ανάμεσα στην ΕΕ-Τουρκία μετά την υπογραφή συμφωνίας για το προσφυγικό.*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <http://www.idis.gr/?p=440>,[Πρόσβαση 20 Οκτωβρίου 2017]

The Economist (22/6/17), *Syria's multi-sided war escalates yet again*, διαθέσιμο στη διεύθυνση, <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21723874-iranian-envelopment-syrias-multi-sided-war-escalates-yet-again>,[Πρόσβαση 29 Οκτωβρίου 2017]